

Revitalizacija koncepta sveobuhvatne obrane i uloga OS RH

Grgorinić, Marko

Professional thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:034169>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski sveučilišni specijalistički studij
Sigurnosna politika Republike Hrvatske

REVITALIZACIJA KONCEPTA SVEOBUHVAATNE OBRANE I
ULOGA OS RH

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI
RAD

Mentor: doc. dr. sc. Robert Barić

Student: Marko Grgorinić

Zagreb,
listopad, 2023.

Izjavljujem da sam završni specijalistički rad „Revitalizacija koncepta sveobuhvatne obrane i uloga OS RH“, koji sam predao na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Robertu Bariću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao/la ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao/la etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Marko Grgorinić

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. STRUKTURA RADA	3
3. TEMELJNI POJMOVI	4
3.1. Koncept totalne ili sveobuhvatne obrane?.....	4
3.2. Strategije odvrćanja	5
4. KONCEPT TOTALNE OBRANE I STRATEGIJE ODVRĆANJA U HLADNOM RATU	6
4.1. Strategije odvrćanja	6
4.2. Koncept totalne obrane kao dio strategije odvrćanja odbijanjem.....	6
4.3. Vojna komponenta totalne obrane	8
5. KONCEPT SVEOBUHVAATNE OBRANE I STRATEGIJA ODVRĆANJA U POSTHLADNORATOVSKOM RAZDOBLJU DO 2014. GODINE.....	9
5.1. Europske države	10
5.2. NATO.....	10
6. KONCEPT SVEOBUHVAATNE OBRANE NAKON 2014. GODINE.....	13
6.1. Europske države	13
6.2. NATO-va revitalizacija koncepta sveobuhvatne obrane	14
7. STUDIJE SLUČAJA.....	16
7.1. Finska	16
7.1.1. Koncept sveobuhvatne obrane.....	17
7.1.2. Oružane snage u sustavu sveobuhvatne obrane.....	18
7.1.3. Strategija odvrćanja	20
7.2. Litva.....	21
7.2.1. Koncept sveobuhvatne obrane.....	22
7.2.2. Oružane snage u sustavu sveobuhvatne obrane.....	24
7.2.3. Strategija odvrćanja	25
8. KONCEPT SVEOBUHVAATNE OBRANE U HRVATSKOJ.....	26
8.1. Koncept totalne obrane u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj (bivšoj Jugoslaviji)	26
8.2. Koncept sveobuhvatne obrane za vrijeme Domovinskog rata	28
8.3. Degradacija koncepta sveobuhvatne obrane do 2014. godine.....	29
8.4. Pokušaj uspostave koncepta sveobuhvatne obrane nakon 2014. godine.....	30
8.5. Uloga oružanih snaga u bivšoj Jugoslaviji	32
8.6. Hrvatske oružane snage u konceptu totalne obrane za vrijeme Domovinskog rata	33
8.7. OSRH u konceptu sveobuhvatne obrane do 2014. godine	35
8.8. OSRH u konceptu sveobuhvatne obrane nakon 2014. godine	36
8.9. Strategija odvrćanja	39

9. PRIJEDLOG ZA POBOLJŠANJE VOJNE KOMPONENTE SVEOBUHVAATNE OBRANE U REPUBLICI HRVATSKOJ	41
10. ZAKLJUČAK	45
11. LITERATURA	47
INTERNET IZVORI	49
12. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI.....	55

1. UVOD

Koncept totalne ili sveobuhvatne obrane nastao je u 20. stoljeću u europskim državama koje nisu pripadale niti jednom od dva suprotstavljena hladnoratovska bloka, NATO-a i Varšavskog ugovora. Glavna svrha ovog koncepta bila je priprema cjelokupnog stanovništva za obranu zemlje u slučaju konvencionalnog napada od strane brojačano i vojno nadmoćnijeg neprijatelja. Koncept je raspadom SSSR-a i pojavom drugačijih sigurnosnih prijetnji izgubio na važnosti zbog čega su ga mnoge države zapostavile ili su jednostavno odustale od njega. Međutim, koncept je opet dobio na svojoj važnosti nakon ruske aneksije Krima 2014. godine.¹ Rezultat toga je okretanje smjera sigurnosne politike prema jačanju teritorijalne obrane i borbi protiv hibridnih prijetnji. Svrha koncepta sveobuhvatne obrane je jačanje otpornosti društva na prijetnje (pandemije, ekološke katastrofe i dr.), vanjske pritiske te osiguranje najboljeg operativnog okruženja za oružane snage u slučaju rata.²

Strategija obrane Republike Hrvatske (RH) u Domovinskom ratu temeljila se na suprotstavljanju ofenzivnoj politici Srbije i Crne Gore potpomognute snagama bivše Jugoslavenske narodne armije (JNA).³ Zacrtani smjer obrambene politike nakon pobjede u Domovinskom ratu nalazio se unutar jednog od najvažnijih nacionalnih ciljeva, a to je integracija u Europsku uniju (EU) i Organizaciji sjevernoatlantskog sporazuma (NATO) kako bi se ojačala vojno-politička suradnja i sigurnost te zaštitila neovisnost.⁴ Prema strategiji obrane iz 2002. godine, RH se odlučila za izgradnju sveobuhvatnog obrambenog sustava koji je sposoban prilagoditi se i odgovoriti na nove sigurnosne prijetnje.⁵ U realizaciji ovog strategijskog koncepta primarnu i odlučujuću ulogu trebale su imati vlastite obrambene sposobnosti i potencijali.⁶

Problem istraživanja je zanemarivanje i degradacija sveobuhvatnog koncepta obrane u RH nakon postizanja njene neovisnosti te potreba za ponovnom uspostavom iste s obzirom na novi

¹ Berzina, Ieva. (2020), From 'total' to 'comprehensive' national defence: the development of the concept in Europe, Journal on Baltic Security, str. 1.

² Szymanski, Piotr (2020), Comprehensive security in Finland and Estonia, Centre for Eastern Studies, Warsaw, 2020., str.19.

³Tatalović, Siniša (1994), Strategija obrane i rat u Hrvatskoj, Politička misao: časopis za politologiju, Zagreb, Vol. 31 No. 1, str. 115.

⁴ Hrvatski sabor (2002), Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske (2002), Narodne novine, Zagreb, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_32_692.html, Pristupljeno: 13. veljača 2023.

⁵ Hrvatski sabor (2002), Strategija obrane Republike Hrvatske (2002), Narodne Novine, Zagreb, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_33_708.html, Pristupljeno: 13. veljača 2023.

⁶ Isto.

strateški koncept NATO-a u kojemu je Ruska Federacija označena kao glavna sigurnosna prijetnja koja ima sposobnosti provođenja konvencionalnih, hibridnih, i nuklearnih napada. Također, ostale sigurnosne prijetnje su i dalje ostale prisutne poput terorizma, kibernetičkih napada i ekoloških katastrofa. Predmet istraživanja biti će potreba za uspostavom i primjenom sveobuhvatnog koncepta obrane u RH sa posebnim osvrtom na Oružane snage Republike Hrvatske (OS RH) kao temeljnog nositelja funkcije obrane. Cilj istraživanja je utvrditi razloge degradacije OS RH za uspješno provođenje zadaća u okviru sveobuhvatnog koncepta obrane te dati prijedlog revitalizacije na temelju prijašnjih iskustva Hrvatske i analizom studije slučaja Finske i Litve. Hipoteza ovog istraživanja je da priprema OS RH za sveobuhvatan koncept obrane predstavlja temelj za ostvarivanje nacionalnog interesa „*Sigurnost stanovništva, teritorijalni integritet i suverenitet RH*“ navedenog u *Strategiji nacionalne sigurnosti* iz 2017. godine.⁷

⁷ Hrvatski Sabor (2017), *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske* 2017.

2. STRUKTURA RADA

U prvom dijelu završnog rada prikazati ću povijesni pregled nastanka koncepta totalne ili sveobuhvatne obrane za vrijeme hladnoga rata te objasniti zašto je potisnut u drugi plan nakon raspada Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR), tj. u hrvatskom slučaju uspostavom neovisne RH, kada ne samo da je potisnut u drugi plan, nego se od istog odustalo zbog promijenjenog geopolitičkog i sigurnosnog okruženja. Sljedeće pitanje tiče se uzroka revitalizacije samog koncepta u Europi, a pogotovo na području istočne Europe nakon ruske aneksije Krima 2014. godine.

S obzirom da se u Europi poduzimaju naponi za revitalizaciju koncepta sveobuhvatne obrane, kako na razini europskih država ali i NATO-a, postavlja se pitanje revitalizacije ovog koncepta u RH, što uključuje i razradu uloge OS RH u istome. Stoga ću drugi dio rada koji se odnosi na studije slučaja, započeti sa Finskom kao državom koja ima najrazvijeniji koncept sveobuhvatne obrane koji datira još iz vremena Hladnog rata. Studije slučaja završiti ću sa prikazom Litve kao pravovremenog primjera revitalizacije koncepta sveobuhvatne obrane sukladno promijenjenoj sigurnosnoj situaciji.

U trećem, glavnom dijelu rada usredotočiti ću svoje istraživanje na problematiku koncepta sveobuhvatne obrane u RH, započevši sa povijesnim pregledom od vremena bivše Jugoslavije te njegovom postupnom degradacijom nakon osamostaljenja RH. Rad ću nastaviti istraživanjem zašto se RH okrenula transformaciji OS RH sa primarnom namjenom izvođenja zadaća ekspedicijskog ratovanja tijekom procesa za ulazak u članstvo NATO-a, te nastavkom istog unatoč promijenjenom strateškom konceptu NATO-a nakon Ruske aneksija Krima 2014. godine.

Rad ću završiti sa prijedlozima poboljšanja koji bi utjecali na revitalizaciju vojne komponente sveobuhvatne obrane kako bi potonja postigla zadovoljavajuću razinu sposobnosti s obzirom na promijenjenu sigurnosno obrambenu situaciju.

3. TEMELJNI POJMOVI

3.1. Koncept totalne ili sveobuhvatne obrane?

Kako bi se nedvosmisleno pratio i objasnio predmet istraživanja „*primjena koncepta sveobuhvatne obrane u RH sa posebnim osvrtom na OS RH*“ potrebno je jasno razlučiti i objasniti pojmove strategije odvracanja, koncepta totalne obrane, i koncepta sveobuhvatne obrane. Razlog leži u činjenici da su određeni pojmovi istoznačnice, poput koncepta totalne ili sveobuhvatne obrane, ovisno o državi za koji se naziv opredijelila. Međutim značenje spomenutih koncepta se tokom vremena promijenila. Stoga kada govorimo o konceptu totalne ili sveobuhvatne obrane u hladnome ratu, govorimo o sličnome ali ne i istome konceptu koji se transformirao u 21. stoljeću zbog drugačijih sigurnosnih prijetnji za državu i društvo.

Pojedini autori, poput Berzina i Szymanskog smatraju da se koncept totalne obrane odnosi isključivo na hladnoratovsko razdoblje u kojem je naglasak stavljen na vojnu komponentu jer je glavna sigurnosna prijetnja dolazila iz smjera SSSR-a u obliku konvencionalnog ili nuklearnog napada. Za razliku od totalne obrane, koncept sveobuhvatne obrane nastao je na temeljima totalne obrane kao produkt hibridnih prijetnji u 21. stoljeću gdje pojedini državni i nedržavni akteri koriste kombinaciju vojnih i nevojnih sredstva za postizanje svojih ciljeva.⁸ Također, koncept totalne obrane se nakon hladnog rata postepeno proširio, te je uz dotadašnje vojne prijetnje i ekološke katastrofe obuhvatio i upravljanje u kriznim situacijama.⁹ Stoga koncept sveobuhvatne obrane u 21. stoljeću iziskuje mnogo više koordinacije između civilnih i vojnih struktura te sukladno tome, razvijanje sposobnosti oružanih snaga za djelovanje protiv konvencionalnih i nekonvencionalnih prijetnji.

Pojedini autori upotrebljavaju termin sveobuhvatna sigurnost koja je u biti istoznačnica za termin sveobuhvatne obrane. Sveobuhvatna sigurnost je interpretirana kao konceptualni pristup i upravljački model. Ista se smatra ključnim konceptom sigurnosne politike koji se postiže koordinacijom između nevladinih institucija i državnih instrumenata i mehanizma nacionalne moći. Poanta sveobuhvatne sigurnosti je da su vojne sposobnosti ključan sigurnosni element, ali su samostalno neadekvatno sredstvo zbog promjene u sigurnosnom okruženju koje zahtijeva upotrebu šireg raspona sredstava za borbu protiv modernih sigurnosnih prijetnji.¹⁰

⁸ Berzina (2020), str. 1.

⁹ Szymanski (2020), str. 11.

¹⁰ Branders Minha i Valtonen, Vesa (2020), *Tracing the Finnish Comprehensive Security Model*, Nordic Societal Security, Routledge, Kopenhagen, str. 93.

Kako bih održao jasnoću teksta, pojam „*totalna obrana*“ koristiti ću za razdoblje od hladnog rata do raspada SSSR-a, dok ću pojam „*sveobuhvatna obrana*“ koristiti za razdoblje nakon raspada SSSR-a, tj. sa njegovim daljnjim razvojem sukladno novim ali i starim sigurnosnim izazovima.

3.2. Strategije odvrćanja

Za razumijevanje položaja tj. odabira sigurnosne i obrambene politike za Republiku Hrvatsku, od velike je važnosti objasniti dvije strategije odvrćanja koje su nastale u hladnoratovskom razdoblju te su aktualne i u 21. stoljeću..

Hrvatska je u prvoj strategiji odvrćanja odbijanjem (deterrence by denial) sama učestvovala kao sastavnica Jugoslavije tokom hladnoga rata. Strategija odvrćanja odbijanjem temeljila se na konceptu totalne obrane koja je bila specifična za države koje nisu bile članice NATO saveza te su stoga bile primorane na samostalnu brigu o obrani. Među spomenute države spadaju Švicarska, Finska, Švedska, Austrija i bivša Jugoslavija.¹¹

Druga sigurnosna strategija je strategija kažnjavanjem (deterrence by punishment) koja se odnosila na članice NATO saveza. Ova strategija je također veoma važna za Hrvatsku koja se svojim pristupanjem u NATO 2009. godine uključila u sigurnosno-obrambenu politiku Saveza čiji su temelji i oblik nastali za vrijeme hladnoga rata. Strategija odvrćanja kažnjavanjem se oslanjala najviše na sustav kolektivne obrane u kojem se glavni element obrane sastojao u nuklearnom potencijalu i to poglavito Sjedinjenih Američkih Država (SAD), a u manjoj mjeri na konvencionalne snage europskih članica Saveza potpomognute stacioniranim američkim snagama u bazama diljem Europe. Ono što je zajedničko objema skupinama država bila je glavna sigurnosna prijetnja koja je dolazila iz smjera istoka, točnije iz SSSR-a.¹²

¹¹Berzina, Ieva (2019), Total defence as a comprehensive approach to national security, *Deterring Russia in Europe: defence strategies for neighbouring States*, Routledge, str. 82.

¹²Rostoks, Tom (2019), The evolution of deterrence from the Cold War to hybrid war, *Deterring Russia in Europe: Defence Strategies for Neighbouring States*, poglavlje 1, Routledge, str. 21.

4. KONCEPT TOTALNE OBRANE I STRATEGIJE ODVRAĆANJA U HLADNOM RATU

Za razumijevanje koncepta totalne obrane potrebno je objasniti nastanak te kako se ista uklapa u strategiju odvracanja odbijanjem čija je primjena aktualna i danas. Zadnje potpoglavlje odnosi se na prikaz uloge vojne komponente unutar totalne obrane tijekom hladnoratovskog razdoblja.

4.1. Strategije odvracanja

Strategija odvracanja je u međunarodnoj politici praksa obeshrabrivanja i obuzdavanja potencijalnog neprijatelja, tj. druge nacionalne države od poduzimanja neželjenih radnji od kojih je najznačajniji oružani napad.¹³ Općenito, strategija odvracanja sastoji se od tri ključne komponente. Prva komponenta je posjedovanje sposobnosti za nanošenje štete protivniku. Druga komponenta je vjerodostojnost, tj. napadnuta država mora biti predana u korištenju sile bez obzira na ishod. Zadnja komponenta je komunikacija. Ona se sastoji u jasnom prenošenju poruke potencijalnom napadaču da će prethodne dvije komponente biti ostvarene u slučaju pokretanja neželjenih radnji.¹⁴

4.2. Koncept totalne obrane kao dio strategije odvracanja odbijanjem

Pojam „totalna obrana“ nastao je u Švedskoj na temelju prijašnjih iskustava iz Drugog svjetskog rata koji je smatran primjerom „totalnog rata“ kakav do tada u povijesti nije zabilježen.¹⁵ U tadašnjem zakonu o civilnoj obrani iz 1943. godine državna komisija¹⁶ je utvrdila da su granice između civilnog i vojnog područja izbrisane. Totalni rat je objašnjen kao neprijateljsko djelovanje usmjereno protiv domovine gdje je civilno stanovništvo primarna meta te mu se jedino može suprotstaviti uporabom totalne obrane koja će uključivati civilnu i vojnu komponentu.¹⁷

¹³ Mazarr, Michael (2018), Understanding Deterrence, RAND Corporation, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE200/PE295/RAND_PE295.pdf, Pristupljeno: 18. listopad 2022., str. 1.

¹⁴ Lichtenstein, Wendy (2002), Conventional military deterrence – it's rise to dominance and it's future, U.S Army War College, Pennsylvania, str. 2.

¹⁵ Berzina (2020), str. 6.

¹⁶ Državne komisija u Švedskoj sastoje se od političkih predstavnika i stručnjaka koji na temelju zajedničkog istraživanja podnose izvješće sa informacijama i preporukama za društvena, ekonomska, politička, obrambena i dr. pitanja. U ovome primjeru, svrha Švedske obrambene komisije je provođenje sveobuhvatnog pregleda obrambenih sposobnosti, prijetnji i strateških prioriteta vezanih za obranu.

¹⁷ Larsson, Sebastian (2020), Swedish total defence and the emergence of societal security, Nordic Societal Security, Routledge, str. 46.-47.

Na temelju zaključka komisije, Švedska je razradila pojam totalne obrane u koncept totalne obrane početkom 1950. godine. Koncept totalne obrane uveden je za vrijeme Hladnog rata u države koje nisu bile članice NATO saveza (Švicarska, Finska, Austrija i bivša Jugoslavija) kako bi se obranile od mogućeg napada brojčano i vojno nadmoćnijeg neprijatelja.¹⁸ Preciznije, u tadašnjem hladnoratovskom okruženju glavnu sigurnosnu prijetnju za europske države bile one članice NATO-a ili ne, je predstavljao SSSR.

Termin sveobuhvatne obrane ili sveobuhvatni pristup obrani počeo se koristiti 1960.-ih kako bi zamijenio termin totalna obrana za koji se smatralo da da sobom nosi negativnu konotaciju totalitarizma i totalnog rata. Najznačajnija uporaba ovog pojma dogodila se 1975. godine u Završnom aktu Helsinške konferencije (Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji) u kojem su dogovorena načela međudržavnih odnosa.¹⁹

Totalna obrana predstavlja sigurnosnu i obrambenu politiku koja kombinira vojne snage sa dobro razvijenom civilnom obranom, ekonomijom i političkim strukturama za obrambeno planiranje.²⁰ Koncept totalne obrane dio je strategije odvracanja odbijanjem koja uključuje prijetnje, bilo aktivne ili pasivne te uporabu sile kako bi se uvjerilo i samim time odvratio potencijalnog neprijatelja od poduzimanja napada jer bi vjerojatnost vojnog uspjeha bila veoma niska, a troškovi i posljedice previsoke što bi u konačnici rezultiralo „*pirovom pobjedom*“.²¹ Također, jedan od aspekata totalne obrane su veoma očite pripreme za obranu zato što one izravno prenose poruku neprijatelju o sposobnostima, kapacitetima i mogućnostima države u slučaju eventualnog napada.²²

U načelu se koncept totalne obrane u hladnome ratu sastojao od četiri komponente: a) vojna obrana koja uključuje konvencionalnu i nekonvencionalnu vojsku, mornaricu, zrakoplovstvo te vojnu industriju; b) ekonomska obrana koja uključuje zalihe goriva, hrane, medicinskih potrepština, naoružanja i dr.; c) psihološka obrana koja se sastoji u održavanju volje za obranom zemlje; d) i civilna obrana koja uključuje skloništa, bunkere, planove za evakuaciju stanovništva i ostalo.²³

¹⁸Berzina (2019), str. 71.

¹⁹ Szymanski (2020), str.11.

²⁰ Stein, George (2007), Total defense: A comparative overview of the security policies of Switzerland and Austria, Defense Analysis, Routledge, str. 17.

²¹ Morgan, Patrcik (2021), Deterrence by Denial from the Cold War to the 21st Century, Deterrence by Denial: Theory and Practice, Cambria Press, str. 16.

²² Isti, str. 22.

²³ Larsson (2020), str. 46.-47.

4.3. Vojna komponenta totalne obrane

Unutar vojne komponente možemo identificirati nekoliko ključnih elemenata za vrijeme hladnog rata: a) obvezna vojna služba ili neki drugi oblik društvenog uključenja u obranu; b) kombinacija konvencionalnog i nekonvencionalnog ratovanja; c) brza mobilizacija. Pošto je koncept totalne obrane nastao sa ciljem odvratanja moćnijih država koje su imale i populacijsku prednost, obveznu vojnu službu možemo smatrati najistaknutijim elementom vojne komponente. Ona je omogućavala brzu mobilizaciju vojno osposobljenog stanovništva.²⁴

Glavna grana oružanih snaga u konceptu totalne obrane bila je kopnena vojska. Prva zadaća totalne obrane sastojala se u prevenciji okupacije čime se kao glavni zadatak nametnula obrana po dubini i povratak okupiranih.²⁵ Za provedbu ovih zadaća najbolje se pokazao sistem teritorijalne obrane kojeg je prva institucionalizirala Finska, a zatim bivša Jugoslavija, Švedska i Austrija.²⁶ Nositelji sistema totalne obrane su naoružani građani koji provode konvencionalne i nekonvencionalne zadaće koristeći prednosti klimatskih i geografskih značajki sa kojima su dobro upoznati. Nekonvencionalne zadaće odnose se na uporabu gerilske taktike.²⁷ Gerilska taktika službeno je usvojena u finskoj doktrini totalne obrane u slučaju sovjetske okupacije. Prema priručniku o gerilskom ratovanju iz 1957. godine, zadaća malih gerilskih skupina sastojala bi se u napadanja protivnika u njegovoj pozadini.²⁸ Također značajnu ulogu igrala je i uporaba tenkova, zrakoplovstva i sistema fortifikacija.

Iz navedenog se mogu dati četiri značajke totalne obrane u hladnom ratu: a) to je obrambeni sistem; b) oslanjao se na civilno stanovništvo, a ne na profesionalnu vojsku; c) taktike i oružje koje su se koristile nisu bile pogodne za ofenzivne operacije u drugim državama; d) uključivalo je planiranje vojnih resursa.²⁹ Zbog svog očiglednog obrambenog karaktera i neprikladnosti za izvođenje ofenzivnih operacija, teritorijalna obrana nije se smatrala prijetnjom za susjedne države čime je postala poželjan sustav koji svojim nadograđivanjem ne stvara moguće tenzije za države u okružju.³⁰

²⁴ Berzina (2019), str. 72.

²⁵ Penttila, Risto (1991), Finland's search for security through defence, 1944-89., Palgrave Macmillan, New York., str. 90.

²⁶ Isti, str. 116.

²⁷ Isti, 116. str.

²⁸ Isti, 91. str.

²⁹ Berzina (2020), str. 2.

³⁰ Penttila (1991), str. 116.

5. KONCEPT SVEOBUHVAATNE OBRANE I STRATEGIJA ODVRAĆANJA U POSTHLADNORATOVSKOM RAZDOBLJU DO 2014. GODINE

Završetkom Hladnog rata koncept totalne obrane kao dio strategije odvracanja pao je u drugi plan. Raspadom SSSR-a, Rusija koja je to tada bila najveća prijetnja europskoj sigurnosti je postala preslaba ili nezainteresirana za projiciranjem moći i interesa prema europskim državama zbog unutarnjih političkih i ekonomskih problema.³¹ Struktura simetričnih sukoba suprotstavljenih blokova tijekom Hladnog rata zamijenjena je u 21. stoljeću sa asimetričnim sukobima koji uključuju terorizam te kibernetičko i hibridno ratovanje u koje su uključeni ne samo državni nego i nedržavni akteri.³² Uz spomenute asimetrične sukobe, sigurnosni rizici poput organiziranog kriminala, ekoloških katastrofa, tehnoloških rizika, epidemija i sličnih fenomena promijenili su dotadašnji okvir sigurnosne politike.³³

Tradicionalne vojne prijetnje zamijenjene su spomenutim sigurnosnim rizicima čime je uporaba vojnih snaga za obranu teritorija gubila sve više na značaju. Nova paradigma vojne moći nije se više temeljila na strategiji odvracanja nego na projekciji iste. To je rezultiralo uspostavom sve većeg broja ekspedicijskih operacija u kojem su europske države željele sudjelovati kako bi održale ili uspostavile svoj utjecaj na međunarodnoj sceni.³⁴ Teroristički napad na SAD 2001. godine potvrdio je uspon nove paradigme. Tadašnji koncept totalne obrane kao dio strategije odvracanja pokazao se zastarjelim i neuporabljivim jer je prvenstveno bio usmjeren prema odvracanju i obrani od suverenih država, a ne pojedinaca ili organizacija.³⁵ Također, civilna zaštita nije mogla najbolje odgovoriti na nove sigurnosne rizike poput ekoloških ili ljudskih uzrokovanih nesreća jer je u prijašnjem sistemu bila pripremljena i usredotočena na zaštitu stanovništva u slučaju rata.³⁶ Stoga se područje koncepta totalne obrane postepeno počelo širiti prema kriznom upravljanju, ne-vojnim prijetnjama, te ostalim sigurnosnim rizicima za državu i društvo.³⁷

³¹ Rostoks (2019), str. 2.

³² Berzina (2020), str. 5.

³³ Bundesministerium Inneres (2023), Civil protection in Austria (2022), https://www.bmi.gv.at/204_english/start.aspx, Pristupljeno: 23. studeni 2022.

³⁴ Rickli, Jean-Marc (2008), *European small states' military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies*, Cambridge Review of International Affairs, Vol. 21, Num. 3, University of Oxford, str. 307.

³⁵ Rostoks (2019), str. 2.

³⁶ Bundesministerium Inneres (2023), Civil protection in Austria (2022), https://www.bmi.gv.at/204_english/start.aspx, Pristupljeno: 23. studeni 2022.

³⁷ Szymanski (2020), str. 11.

5.1. Europske države

Za vrijeme hladnog rata, autonomija neutralnih država bila je prihvatljiva jer je koncept totalne obrane bio usredotočen na obranu zemlje što je doprinosilo međunarodnoj stabilnosti. Međutim u promijenjenoj situaciji nakon hladnog rata neutralnost je sve više poprimala oblik izolacije u negativnom kontekstu. Pod time se termin izolacija odnosila na gubitak međunarodnog utjecaja i smanjenu sposobnost u borbi protiv sigurnosnih rizika koji su zahtijevali suradnju sa drugim državama i organizacijama.³⁸

Austrija, Švedska i Finska pristupile su Europskoj Uniji 1995. godine.³⁹ Prihvatanjem zadataka navedenih u Deklaraciji iz Peterburga spomenute države proširile djelokrug vojnog djelovanja na krizno upravljanje u vrijeme mira.⁴⁰ To je značilo zaokret prema usklađivanju sigurnosne politike sa EU i suradnji sa NATO partnerskim snagama u kojem su interoperabilnost, spremnost i raznovrsnost postale željene odlike oružanih snaga. Posljedica toga je zanemarivanje koncepta totalne obrane od strane Švedske, dok su ga Austrija i Švicarska potisnule u drugi plan. Uzrok tomu je posthladnoratovsko okruženje u kojem konvencionalna vojna prijetnja više nije smatrana glavnim sigurnosnim rizikom.⁴¹ Samim time obrana teritorija unutar granica države kao glavna uloga oružanih snaga zamijenjena je promocijom mira sudjelovanjem u mirovnim operacijama.⁴² Rezultat toga bilo je smanjenje obrambenih troškova i brojčanosti oružanih snaga.⁴³ Finska koja se također okrenula politici kooperativnosti sa zapadnim zemljama i upućivanjem osoblja u mirovne operacije⁴⁴ nije se odrekla koncepta totalne obrane nego ga je nadograđivala sukladno novim sigurnosnim prijetnjama.⁴⁵

5.2. NATO

Raspadom SSSR-a, NATO je zahvatila egzistencijalna kriza jer je nestala glavna ugroza zbog koje je i osnovan i koja je bila temelj koherentnosti djelovanja između SAD i europskih zemalja. Tome nije pomogla ni sigurnosna politika SAD-a koja je zbog nastalog relativnog mira u Europi

³⁸ Rickli (2008), str. 315.

³⁹ Europska Unija (2022), Povijest Europske unije 1990. – 1999., https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1990-99_hr, Pristupljeno: 24. studeni 2022.

⁴⁰ Larsson (2020), str. 54.

⁴¹ Gotkowska, Justyna (2021), Sweden's Security: The long way towards total defence, Center for Eastern Studies, Warsaw, str. 10.

⁴² Logothetti, Rudolf (2005), Austria's Security and Defence Policy within the framework of ESDP, Vienna, str. 4.-5.

⁴³ Gotkowska (2021), str. 10.

⁴⁴ Rickli (2008), str. 320.

⁴⁵ Berzina, Ieva. (2020), str. 4.

usredotočila svoje interese u druge dijelove svijeta, naročito Aziji.⁴⁶ Politički gledano, NATO je tražio nove zadaće poput operacija potpore miru i borbe protiv proliferacije oružja za masovno uništenje kako bi zadržao svoju relevantnost. U spomenutom procesu, NATO se transformirao u političko – vojnu organizaciju koja se razlikovala od organizacije za vrijeme hladnog rata.⁴⁷ Novi strateški koncept odmaknuo se od obrane teritorija prema obrani zajedničkih interesa članica. Svrha ove promjene bila je pozicioniranje NATO-a u globalnom, a ne samo regionalnom kontekstu.⁴⁸

Za razliku od prijašnjih četiriju strategija tokom hladnog rata koje su se bazirale na balansiranju između nuklearnih i konvencionalnih kapaciteta, nove tri strategije iz 1991., 1999., i 2010. godine poprimile su drugačiji karakter. U ovim strateškim konceptima Saveza usvojen je širi pristup sigurnosti. U njemu je naglasak stavljen na krizno upravljanje, prevenciju konflikta, suradnju te kolektivnu sigurnost. Stoga se projekcija vojne moći odmaknula od strategije odvratanja koja se sastojala od „masivne odmazde“ i „fleksibilnog odgovora“ prema ekspedicijskim operacijama u Europi (područje bivše Jugoslavije) i svijetu (Afganistan i Irak).⁴⁹ Pripremanjem obrambene strukture Saveza za provođenje mirovnih operacija uzrokovalo je gubitak prijašnje razine sposobnosti za provođenje visoko intenzivnih operacija u slučaju konvencionalnog rata koje su potrebne da održe kredibilitet kolektivnih obrambenih funkcija Saveza.⁵⁰

Iako je obrana teritorija formalno i dalje ostala jedna od glavnih zadaća svake države, pomak prema ekspedicijskom ratovanju rezultiralo je smanjivanjem naoružanosti i brojčanosti oružanih snaga NATO članica na optimalnu razinu koja bi zadovoljila provedbu ovih zadaća.⁵¹ Smjer u kojem su se oružane snage članica Saveza krenule razvijati jesu sljedeće: a); profesionalizacija vojske umjesto služenja obveznog vojnog roka; b) humanitarne misije,

⁴⁶ NATO (North Atlantic Treaty Organization) (2022), NATO' s purpose after Cold war. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/reportch1.pdf>, Pristupljeno: 27. studeni 2022., str. 9.

⁴⁷ Isti str. 7.

⁴⁸ Isti, str. 16.

⁴⁹ Monaghan, Sean (2022), Resetting NATO's Defense and Deterrence, CSIS, <https://www.csis.org/analysis/resetting-natos-defense-and-deterrence-sword-and-shield-redux>, Pristupljeno: 22. studeni 2022., str. 5.

⁵⁰ NATO (North Atlantic Treaty Organization) (2022), NATO' s purpose after Cold war (2001), <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/reportch1.pdf>, Pristupljeno na: 24. studeni 2022., str.

11.

⁵¹ Monaghan, (2022), str. 5.

operacije potpore miru, rat protiv terorizma i krizno upravljanje postale su prioritet u odnosu na obranu teritorija; c) te uključenost u kompleksniju prirodu civilno – vojnih odnosa.⁵²

Provedba ovakvog širokog raspona zadaća za oružane snage u 21. stoljeću od strane NATO-a dovela je mnoge države, a pogotovo one ekonomski nerazvijenije iz bivšeg istočnog bloka u nezavidnu financijsku dilemu. Naime, istovremeno pripremanje oružanih snaga za ekspedicijsko ratovanje i obranu državnog teritorija iziskivalo je različite i kontradiktorne sposobnosti koje značajno uvećavaju troškove za planiranje, pripremu i provođenje spomenutih zadaća. Stoga su članice Saveza morale balansirati ili bolje rečeno staviti jednu od spomenutih zadaća u drugi plan. S obzirom na tadašnju sigurnosnu situaciju, obrana nacionalnog teritorija bila je zapostavljena u odnosu na izvršavanje mirovnih i protuterorističkih zadaća u svijetu jer nije postojala direktna ugroza za državu.⁵³

⁵² Edmunds, Timothy, Malešić, Marijan (2005), Introduction: the Challenge of Defence Transformation in Europe, *Defence transformation in Europe: evolving military roles*, IOS, Amsterdam - Berlin - Oxford - Tokyo - Washington, str. 1-2.

⁵³ Edmunds, Timothy, Marjan, Malešić (2005), str. 15.

6. KONCEPT SVEOBUHVAATNE OBRANE NAKON 2014. GODINE

Smanjenje obrambenih sposobnosti europskih država i promjena smjera interesa SAD od Europe prema Aziji omogućila je Rusiji ojačavanje vojnih sposobnosti koje je iskoristila za ispunjavanje njezinih političkih interesa.⁵⁴ Preciznije rečeno, Rusija je u 21. stoljeću počela koristiti vojnu silu kako bi ostvarila i zaštitila interese u „svojim“ zonama utjecaja.⁵⁵ Prvenstveno se to misli na ona područja u kojem živi rusko etničko stanovništvo, a uglavnom se poklapa sa prostorom određenih dijelova republika koje su pripadale nekadašnjem SSSR-u.⁵⁶ Prva takva vojna intervencija dogodila se u Gruziji 2008. godine, a završila je okupacijom Južne Osetije i Abhazije.⁵⁷ Promjena smjera sigurnosne percepcije u Europi dogodila se nakon 2014. godine, ruskom aneksijom Krima.⁵⁸ Ovo je bila potvrda da je Rusija spremna i dalje koristiti vojnu silu kako bi ostvarila svoje vanjskopolitičke interese, dok su sa druge strane NATO i europske države pokazale nespornost suprotstaviti se istim.⁵⁹

6.1. Europske države

Upravo je aneksija Krima potaknula interes za uvođenjem koncepta sveobuhvatne obrane u europskim državama sa naglaskom na područje nordijske i baltičke regije koje graniče sa Rusijom. Švedska, Norveška, Latvija i Litva započele sa implementacijom sveobuhvatnog koncepta koji se temeljio na hladnoratovskim rješenjima u kombinaciji sa razvijanjem novih sposobnosti koje će odgovoriti na nevojne sigurnosne prijetnje u 21. stoljeću poput kibernetičkih napada i pandemija.⁶⁰

U ovome kontekstu, koncept sveobuhvatne obrane odnosi se na stvaranje otpornosti države i društva na vanjske pritiske te osiguravanja najboljih operativnih uvjeta za oružane snage u slučaju rata.⁶¹ To se postiže koordiniranom suradnjom vojnih i policijskih snaga, državnih institucija, privatnog sektora i civilne populacije. Primjena sveobuhvatnog koncepta pokazala se prikladnim za obranu od informacijskih operacija, jačanju psihološke otpornosti društva,

⁵⁴ Pyykonen, Juha, Forss, Stefan (2019), *Deterrence in the Nordic-Baltic region: the role of the Nordic countries together with the U.S. Army*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, str. 1.

⁵⁵ Isti, str. 26.

⁵⁶ Geddings, Larry (2018), *European Deterrence for European Assurance: The United States and Russian Adventurism in the Crimea*, School of Advanced Military Studies, Fort Leavenworth, KS, str. 5.

⁵⁷ Pyykonen (2019), str. 26.

⁵⁸ Vladimir Putin je govorom na Minhenskoj konferenciji 2007. godine, optužio SAD i NATO za ekspanzionističko širenje na istok koja utječe na sigurnost Rusije. Analitičari smatraju da je Putin ovim govorom najavio spomenute vojne akcije (Gruzija, Ukrajina) sa ciljem postizanja vanjskopolitičkih i sigurnosnih interesa.

⁵⁹ Berzina (2020), str. 5.

⁶⁰ Szymanski (2020), str. 5.

⁶¹ Isti, str. 9.

razvijanje otpornosti državnih službi i kritične infrastrukture, jačanju vojnih sposobnosti, sposobnosti odgovora na prirodne i ljudski uzrokovanih katastrofa, pandemija i ostalih sigurnosnih rizika u 21. stoljeću.⁶² Za razliku od totalne obrane za vrijeme hladnog rata, sveobuhvatni koncept je kontinuirani proces koji se implementira u razdoblju rata ali i mira.⁶³ Preciznije rečeno, to je široki koncept koji obuhvaća sigurnosne probleme vezane uz krizni menadžment, civilnu obranu i otpornost društva.⁶⁴

6.2. NATO-va revitalizacija koncepta sveobuhvatne obrane

Provođenje hibridnih operacija od strane Rusije koja je rezultirala aneksijom Krima, potaknula je NATO na revitalizaciju strategije odvratanja te ponovno uspostavljanje kolektivne obrane za prioritetnu zadaću Saveza. Određene članice NATO-a (nordijske i baltičke države) odlučile su se za primjenu koncepta sveobuhvatne obrane koji bi nadopunjavao i unaprijedio kolektivnu obranu, a samim time i ojačao vjerodostojnost strategije odvratanja. Ovo je pozitivna promjena smjera NATO članica, jer se u hladnoratovskom razdoblju koncept totalne obrane isključivo vezao za neutralne države. Usredotočenost na razvijanje sposobnosti za provođenje konvencionalnih ekspedicijskih operacija uspostavljenih nakon hladnog rata pokazala se neodgovarajućim pristupom u novim okolnostima.⁶⁵ To je potaknulo određene europske države da započnu težak proces rekonstruiranja oružanih snaga za provođenje operacija konvencionalnog ratovanja visokog intenziteta.⁶⁶ Najbolji pokazatelj toga procesa je bilo ponovno uvođenje obveznog vojnog roka u Latviji i Švedskoj, dok je u drugim europskim državama to pitanje ušlo u sferu javne rasprave o prednostima i nedostacima iste.⁶⁷

Novi šok za europsku sigurnost uslijedio je 2022. godine invazijom Rusije na Ukrajinu koja je označila povratak konvencionalnog ratovanja na europskom tlu.⁶⁸ NATO je donio formalni odgovor na spomenutu invaziju u obliku novog strateškog koncepta usvojenog iste godine u Madridu. U strateškom konceptu se ponovno naglasila kolektivna obrana kao ključna svrha Saveza. Tri temeljne zadaće - zajedničko odvratanje i kolektivna obrana, sprečavanje kriza i

⁶² Saxi Lunde, Sundelius Bengt, Swaney Brett (2020), *Baltics Left of Bang: Nordic Total Defense and Implications for the Baltic Sea Region*, INSS, NDU Press, str. 4.

⁶³ Isti, str. 11.

⁶⁴ Szymanski (2020), str. 12.

⁶⁵ Pyykonen (2019), str. 5-6.

⁶⁶ Bergman, Max i dr. (2022), *Transforming European Defense*, CSIS, <https://www.csis.org/analysis/transforming-european-defense>, Pristupljeno: 05. prosinac 2022., str. 1-2.

⁶⁷ Berzina (2019), str. 84.

⁶⁸ Zabrodskyi, Mykhaylo (2022), *Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022*, Royal United Services Institute (RUSI), London, <https://rusi.org/explore-our-research/publications/special-resources/preliminary-lessons-conventional-warfighting-russias-invasion-ukraine-february-july-2022>, Pristupljeno: 06. prosinac 2022., str. 1.

upravljanje njima te zajednička sigurnost su ostale u suštini iste kao i u strategiji iz 2010. godine.⁶⁹ Međutim, za razliku od strateškog koncepta iz 2010. godine koji je za prioritetnu zadaću označio krizno upravljanje, strateški koncept iz 2022. godine usmjerava napore Saveza prema odvratanju i kolektivnoj obrani Euro-atlantskog područja u kojemu je Rusija označena kao glavna sigurnosna prijetnja miru i stabilnosti.⁷⁰

⁶⁹ NATO (2022), Strategic Concept 2022, str. 1.

⁷⁰ Tardy, Thierry (2022), NATO's New Strategic Concept, NATO Defense College – Rome, NDC Research Paper, No. 25., str. 8.

7. STUDIJE SLUČAJA

Metodologiju studije slučaja Finske i Litve započeo sam povijesnim kontekstom koji je utjecao na stvaranje koncepta totalne, tj. sveobuhvatne obrane. Posebna pažnja usmjerena je na razvoj sveobuhvatne obrane koja je uslijedila nakon ruske aneksije Krima 2014. godine. Studija slučaja nastavljena je ulogom državnih institucija te strateških dokumenata koji podupiru razvoj sveobuhvatne obrane. Posebna pozornost usmjerena je na analizu sposobnosti te ulogu koje oružane snage imaju u konceptu sveobuhvatne obrane. Zadnje poglavlje odnosi se na strategiju odvrćanja u kojem je prikazano koliko se analizirane države oslanjaju na svoje sposobnosti, a koliko na pomoć ili utjecaj vanjskih čimbenika od kojih je svakako najvažniji NATO.

7.1. Finska

Na sigurnosni koncept u Finskoj utjecao je povijesni kontekst u kojem su sukobi sa Rusijom rezultirali konstantnim promišljanjima o obrambenim sposobnostima.⁷¹ Točnije, rat protiv Sovjetskog Saveza za vrijeme Drugog svjetskog rata postavio je temelje za sigurnosnu i obrambenu politiku Finske. Od Finaca se tijekom rata zahtijevalo korištenje svih dostupnih resursa te brisanja granica između vojnog i civilnog djelovanja sa ciljem uspješne obrane.⁷² Time je uspostavljen koncept totalne obrane čiji razvoj možemo pratiti od 1950. godine.⁷³ kada se ukazala potreba za samodostatnim obrambenim sposobnostima kako bi se postigao balans zbog pritiska između dva suprotstavljena bloka, NATO-a i Varšavskog ugovora.⁷⁴ Preciznije, totalna obrana sastavljena od vojne, civilne, ekonomske i psihološke komponente trebala je poslužiti kao vjerodostojna strategija odvrćanja za potencijalnog agresora (SSSR).⁷⁵ Glavni principi totalne obrane bili su vojna neutralnost, opća vojna obveza, teritorijalna obrana, uvježbavanje vojnih obveznika, široka mobilizacija te spremnost odgovora na vojne prijetnje.⁷⁶

Neposredno nakon raspada Sovjetskog Saveza, Finska je zadržala koncept totalne obrane kakav je imala za vrijeme hladnog rata zbog topljenja arktičkog leda što je moglo dovesti do mogućeg vojnog sukoba sa Rusijom zbog utrke za novootkrivenim strateškim resursima poput

⁷¹ Branders Minha i Valtonen, Vesa (2020), *Tracing the Finnish Comprehensive Security Model*, Nordic Societal Security, Routledge, Kopenhagen, str. 103.-104.

⁷² Szymanski (2020), str. 16.

⁷³ Valtonen, Vesa (2019), *Do we Need a New Approach to Overall Defence? – Perspectives from the Finnish Comprehensive Approach*, The Security Committee, <https://static.clausewitz-gesellschaft.de/wp-content/uploads/2019/12/190812-Valtonen-Executive-summary.pdf>, Pristupljeno: 05. listopad 2022.

⁷⁴ Berzina (2020), str. 2.

⁷⁵ Szymanski (2020), str. 17.

⁷⁶ Grzela, Joanna (2022), *Finland's readiness for comprehensive national defence*, Security Theory and Practice, Krakowska Akademia, No. 3 (XLVIII), str. 214.

nafte i plina.⁷⁷ Međutim, promjene u percepciji prijetnji te širenje pojma međunarodne sigurnosti transformirale su totalnu obranu Finske u koncept sveobuhvatne obrane u periodu od 2003. do 2010. godine kada je napisana i ažurirana strategija osiguravanja svih vitalnih funkcija društva.⁷⁸ Ruska agresija na Ukrajinu u veljači 2022. godine označila je prekretnicu u sigurnosnoj i obrambenoj politici Finske. Finska se odlučila za pristupanje u NATO koji je označio odmak od politike vojne neutralnosti uspostavljenog nakon drugog svjetskog rata. Razlog za pridruženjem NATO-u je članak 5. povelje Saveza, tj. sustav kolektivne obrane koji će ojačati trenutnu razinu strategije odvratanja Finske, ali i doprinijeti većoj stabilnosti nordijsko – baltičkog područja.⁷⁹

7.1.1. Koncept sveobuhvatne obrane

Najaktualnije objašnjenje finskog sveobuhvatnog modela možemo pronaći u vladinoj rezoluciji pod nazivom *Sigurnosna strategija za društvo* iz 2017. godine, prema kojoj se sigurnosna strategija temelji na suradnji između sigurnosnih aktera.⁸⁰ Sigurnosni akteri u ovome slučaju jesu državne sigurnosne institucije, privatni sektori, organizacije i građani koji poštuju jasno definirane odgovornosti svakog aktera.⁸¹ U obrambenom izvješću iz 2017. godine termin sveobuhvatna sigurnost označavala je spremnost upotrebe vojnih i ne vojnih sredstava sa ciljem obrane od isprepletenih unutarnjih i vanjskih prijetnji. U izvješću je navedeno da je cilj koncepta osiguranje vitalnih funkcija države i društva.⁸² Za razliku od koncepta totalne obrane u kojem su civilna i vojna komponenta imale primat, koncept sveobuhvatne obrane je „*whole-of-society approach*“, koji je integrirao sve aspekte društvenog života. Odbor za sigurnost definirao je sedam vitalnih funkcija finskog društva: a) vodstvo; b) međunarodne i EU aktivnosti; c) obrambene sposobnosti; d) međunarodna sigurnost; e) ekonomija, infrastruktura i sigurnost opskrbe; f) funkcionalna sposobnost društva i služba; g) te psihološka otpornost.⁸³ Ovakav model sveobuhvatne obrane zasnovan je na principu obrane od svih

⁷⁷ Berzina, (2020) str. 4.

⁷⁸ Ista, str. 5.-6.

⁷⁹ NATO Parliamentary Assembly (2022), Ratification of Finland and Sweden's accession to NATO, <https://www.nato-pa.int/content/finland-sweden-accession>, Pristupljeno: 02. siječanj 2023.

⁸⁰ Government Resolution (The Security Committee) (2017), Security strategy for society, https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/04/YTS_2017_english.pdf, Pristupljeno: 02. siječanj 2023., str. 11.

⁸¹ Branders i Valtonen (2020), str. 94.-95.

⁸² Szymanski, str. 15.

⁸³ Berzina (2020), str. 7.

mogućih rizika u kojem je glavna odgovornost za provedbu dana kompetentnoj vlasti koju podupiru svi ostali relevantni sigurnosni subjekti.⁸⁴

Najbolji pokazatelj uspješnosti provedbe koncepta sveobuhvatne obrane je uloga vlade i shema odgovornosti sigurnosnih aktera koja počiva na koordinaciji umjesto zapovijedanju i upravljanju.⁸⁵ Glavnu ulogu u koordinaciji i provedbi ima Ured premijera te ostala ministarstva.⁸⁶ Vlada i ministarstva su najviša razina koja priprema strategiju za krizno upravljanje unutar svojih područja djelovanja. Njihove glavne funkcije sastoje se u usmjeravanju, nadziranju i koordinaciji očuvanja vitalnih funkcija društva. Sigurnosni odbor pomaže vladi u pripremi i koordinaciji koncepta sveobuhvatne sigurnosti. Također, nadzire implementaciju *Sigurnosne strategije*, promjene u sigurnosnom okruženju te razinu spremnosti svakog administrativnog odjela.⁸⁷ Na sastancima sigurnosnog odbora dijele se informacije, raspravlja se o sigurnosnim problemima te se pripremaju vježbe.⁸⁸ Svakoj pojedinoj regiji je dodijeljeno njeno područje odgovornosti u kojoj se koordinira spremnost i suradnja između pojedinih općina, privatnog sektora i organizacija te središnje vlasti.⁸⁹ Na najnižoj lokalnoj razini, općine igraju ključnu ulogu u pripremi civilnog stanovništva i organizacija za incidente i krizne situacije. Jedna od ključnih zadaća lokalne razine je edukacija koja doprinosi jačanju otpornosti stanovništva. Također, otpornost društvenih struktura na lokalnoj razini postiže se u suradnji s lokalnim poduzetništvom, industrijskom politikom i stambenim planiranjem.⁹⁰

7.1.2. Oružane snage u sustavu sveobuhvatne obrane

Raspadom Sovjetskog Saveza Finska je zadržala obrambenu doktrinu utemeljenu 1950.-ih godina prošlog stoljeća koja se sastojala od teritorijalne obrane, opće vojne obveze, velikog broja uvježbanih pričuvnih snaga i koncepta totalne obrane.⁹¹ Međutim, zbog promijenjene geopolitičke situacije usredotočila se na pripremu oružanih snaga za provođenje ekspedicijskog ratovanja. Tome je najviše pridonijelo pristupanje „NATO-vom vojno – političkom programu „*Partnerstvo za mir*“ (engl. Partnership for Peace, akronim PfP) 1994. godine. Iako je ostala vojno neutralna, iskazala se kao jedna od najaktivnijih partnera sudjelujući u brojnim operacija

⁸⁴ Berzina (2020), str. 6.

⁸⁵ Branders i Valtonen (2020), str. 101.

⁸⁶ Berzina (2020), str. 8.

⁸⁷ Government Resolution (The Security Committee) (2017), str. 11.

⁸⁸ Branders i Valtonen (2020), str. 94.

⁸⁹ Government Resolution (The Security Committee) (2017), str. 12.

⁹⁰ Isti, 13.

⁹¹ Szymanski (2020), *With Russia across the border*, str. 31.

potpore miru u Afganistanu, Balkanu i Iraku.⁹² Također, ulaskom u EU 1995. godine, Finska se odlučila za postizanje kompatibilnosti i integracije sa zapadno europskim vojskama. To je značilo i prihvaćanje „Deklaracije iz Petersburga“⁹³ u kojem je Finska pristala na sudjelovanje u vojnim operacijama i misijama pod pokroviteljstvom Europske unije.⁹⁴

Ruska aneksija Krima potaknula je Finsku na preispitivanje dotadašnje obrambene politike čime je stavljen ponovni naglasak na teritorijalnu obranu, tj. na povećanju spremnosti za vođenje konvencionalnog rata na području nordijsko – baltičke regije. Sukladno prepoznatim lekcijama, Finska je ojačala obrambeni model koji se zasniva na općoj vojnoj obvezi, dobro uvježbanoj pričuvnoj vojsci i teritorijalnoj obrani.⁹⁵ Uz povećanje borbene spremnosti, najveća pozornost usmjerena je na poboljšanje oružanih snaga za brzi odgovor, tj. na ubrzanje istog kako bi se smanjila prednost neprijatelja u slučaju iznenadnog napada. Razlog leži u procesu mobilizacije koji je prespor u slučaju iznenadnih napada među koje spadaju i razne vrste hibridnih prijetnji.⁹⁶ Upravo je značajan pomak ostvaren 2019. godine kada je zakonodavnim amandmanima vojsci omogućeno da obavlja zadaće koje su do tada bile isključivo u nadležnosti policije kada je ista spriječena ili nema dovoljno snaga. Točnije, vojnim snagama zaduženim za zaštitu granice omogućeno je pružanje pomoći u borbi protiv terorističkih aktivnosti u Finskim teritorijalnim vodama, graničnim prijelazima, rušenjem besposadnih letjelica te privremenim oduzimanjem vlasništva.⁹⁷

Sukladno tome četiri temeljne zadaće finskih oružanih snaga su prioritetno poredane. Na prvom mjestu je vojna obrana Finske, a zatim slijede pomoć civilnim institucijama, sudjelovanje u pružanju međunarodne pomoći te sudjelovanje u međunarodnom kriznom upravljanju koja uključuje i vojne zadaće.⁹⁸ Na temelju toga oružane snage sastoje se od operativnih (profesionalnih) snaga namijenjene za provođenje manevarskih operacija, regionalnih jedinica koji su temelj teritorijalne obrane, lokalnih snaga čija je zadaća zaštita vojnih objekata i kritične infrastrukture te snaga za brzi odgovor koje su spremne za provođenje

⁹² NATO (North Atlantic Treaty Organization) (2022), Relations with Finland, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm, Pristupljeno: 27. prosinac 2022.

⁹³ Deklaracija iz Petersburga potpisana je od strane Vijeća ministara Zapadnoeuropske unije (WEU) u lipnju 1992. godine. Tom su prilikom države članice WEU-a izrazile svoju spremnost da stave na raspolaganje vojne postrojbe iz cijelog spektra njihovih konvencionalnih oružanih snaga WEU-u, ali također NATO-u i EU-u.

⁹⁴ Rickli (2008), str. 320.

⁹⁵ Szymanski (2020), str. 8.

⁹⁶ Isti, str. 25.

⁹⁷ Isti, str. 29.

⁹⁸ Government's Defence Report (Publications of the Finnish Government), (2021), https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163407/VN_2021_80.pdf?sequence=4&isAllowed=y, Pristupljeno: 29. prosinac 2022.

borbenih zadaća u slučaju iznenadnih napada.⁹⁹ Iz navedenog možemo uočiti kako je sastav oružanih snaga u prvom redu namijenjen za obranu teritorija i pomoć institucijama, dok su u drugom planu stavljene aktivnosti međunarodnog karaktera. Posebnost finskih oružanih snaga vidljiva je i u strukturi vojske koja se oslanja na pričuvne snage, a koja u slučaju rata broji 280 000 ljudi. Međutim, ukupan broj ljudi koji su prošli vojnu obuku iznosi 900 000 ljudi te služi za popunu oružanih snaga u slučaju potrebe. Profesionalna vojska sastoji se od samo 8000 djelatnika čija je primarna zadaća obuka obveznih vojnih ročnika i provođenja obuke osvježanja za pričuvne snage.¹⁰⁰ Dobro uređen i funkcionalan sustav provođenja obuke obveznih ročnika i pričuvnih snaga od ključne je važnosti i jedini način da se obučni dovoljan broj pripadnika za izvršenje zadaća oružanih snaga. Svrha sustava obveznog vojnog roka je proizvodnja dovoljnog broja pričuvnih snaga kako bi se pokrila obrana cijele zemlje u slučaju dugotrajnih kriza ili rata.¹⁰¹ Bez obzira na činjenicu da je 3. travnja 2023. godine postala članica NATO-a, Finska je jasno naznačila da neće odustati od obveznog vojnog roka i sustava široke mobilizacije pričuvne vojske.

7.1.3. Strategija odvratanja

Namjera finskih vlasti je sustavom kolektivne obrane ojačati strategiju odvratanja koja se temelji na konceptu sveobuhvatne obrane, tj. u vojnom smislu na sveobuhvatnoj teritorijalnoj obrani u kojoj sudjeluju svi vojno sposobni građani.¹⁰² Strategija odvratanja temelji se na velikoj brojčanoj moći uvježbanih pričuvnih snaga koja broji 1/3 odrasle populacije.¹⁰³ Potporu tome daje i psihološka spremnost populacije koja u velikoj većini vjeruje u uspješan otpor u slučaju okupacije teritorija. Prema anketama iz 2015. godine, čak 74% Finaca voljno je braniti državu u slučaju rata, a 94% ima povjerenje u oružane snage što je daleko najveći postotak u Europi.¹⁰⁴

Vojna neutralnost, mala populacija naspram veličine teritorija i susjedna Rusija koja i dalje predstavlja ugrozu finske samostalnosti razlog je za odabir ovakvog organiziranja oružanih

⁹⁹ The Finish Army (2022), Finnish Army in 2020 - Readiness Sustained at Every Moment, <https://maavoimat.fi/en/finnish-army-in-2020>, Pristupljeno: 29. prosinac 2022.

¹⁰⁰ Szymanski (2020), str. 31.-32.

¹⁰¹ Government Defence Report (2021), str. 19.

¹⁰² NATO Parliamentary Assembly (2022), Ratification of Finland and Sweden's accession to NATO, <https://www.nato-pa.int/content/finland-sweden-accession>, Pristupljeno: 02. siječanj 2023.

¹⁰³ Haitas, Daniel (2022), Norwich University News Edition: Voices on Peace and War Finland and Ukraine: Comparisons from the past and present, Journal of Peace and War Studies, Norwich University, <https://www.norwich.edu/news/voices-from-the-hill/peace-and-war/3957-finland-and-ukraine-comparisons-from-the-past-and-present>, Pristupljeno: 02. veljača 2023.

¹⁰⁴ Szymanski, str. 25.

snaga jer se smatra najisplativijom varijantom koja može izvršiti glavnu zadaću oružanih snaga – obranu državnog teritorija u slučaju konvencionalnih i nekonvencionalnih prijetnji.¹⁰⁵ Naučene lekcije tijekom Ruske agresije na Ukrajinu su visok stupanj spremnosti oružanih snaga, sposobnost odbijanja neprekidnog vojnog pritiska te sposobnost odbijanja vojnog napada širokih razmjera na više frontova. Sukladno tome, finski sustav razvijanja obrambenih sposobnosti temeljen na kontinuiranom, sistematskom i sveobuhvatnom konceptu pokazao se ispravnim. Buduće obrambene pripreme temeljiti će se na situacijama koje su slične ili istovjetne ratu u Ukrajini gdje je razmjer, trajanje i višedimenzionalni karakter krize predstavlja veći izazov za obrambene sposobnosti od prethodno procijenjenih.¹⁰⁶

7.2. Litva

Litva za razliku od do sada spominjanih država nije imala „tradiciju“ totalne obrane uspostavljene od završetka drugog svjetskog rata. Uzrok tome je okupacija od strane SSSR-a što je značilo oblikovanje sigurnosne i obrambene politike diktirane od strane Moskve. Završetak hladnog rata i raspad SSSR-a obilježio je kraj pedesetogodišnje sovjetske okupacije što je ujedno označilo početak samostalnosti i neutralnosti. Nakon osamostaljenja, glavni napor Litve sastojao se u stvaranju sigurnosne politike i razvijanja sposobnosti za obranu države.¹⁰⁷

Razlog za uvođenje koncepta sveobuhvatne obrane rezultat je višestrukih faktora poput političkog diskursa neorealističke interpretacije geopolitičkog okruženja i modernističkog koncepta suvereniteta¹⁰⁸ koji su značajno utjecali na političke elite. Svakako najznačajnijim možemo smatrati neuspješnu obranu od strane SSSR-a 1940. godine kada je iako naoružana bila nedovoljno jaka da se odupre pritiscima čime je protiv svoje volje pristupila u savez s istim. Iz toga je proizašla pretpostavka litavske političke elite da bi koncept sveobuhvatne obrane spriječio takvu predaju.¹⁰⁹ U prilog tome ide uspješni civilni otpor 1989.-1991. godine koji je

¹⁰⁵ Szymanski (2020), str. 31.-32.

¹⁰⁶ Finnish Government (2022), Government report on changes in the security environment, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164002/VN_2022_20.pdf?sequence=4&isAllowed=y, Pristupljeno: 02. siječanj 2023.

¹⁰⁷ Sliwa, Zdzisław i dr. (2021), Toward Comprehensive Defense: The Case of the Baltic States since 2014, Safety & Defense, Vol. 7(3), <https://sd-magazine.eu/index.php/sd/article/view/169>, Pristupljeno: 05. siječanj 2023., str. 71.

¹⁰⁸ Neorealistička škola u međunarodnim odnosima zastupa stajalište o nepromjenjivosti anarhije u međunarodnoj politici zbog partikularizma nacionalnih interesa i konstantnog sukoba među državama u kojima je mogućnost za suradnju među državama minimalna. Modernistički koncept suvereniteta zastupa stajalište da država kao politički entitet posjeduje vrhovnu i apsolutnu moć unutar državne granice, a samim time i obvezu za obranu iste.

¹⁰⁹ Miniataite, Gražina (2004), Civilian Resistance in the Security and Defense System of Lithuania: History and Prospects, Lithuanian Annual Strategic Review, Volume 2, Issue 1 (2004), <https://journals.lka.lt/journal/lasr/article/213/info>, Pristupljeno: 05. siječanj 2023., str. 236.

nenasilnim metodama otjerao sovjetsku vojsku iz Vilniusa i uspješno obranio novouspostavljenu samostalnost.¹¹⁰

Zbog geostrateške lokacije, limitiranih resursa, male površine i broja stanovnika naspram Rusije kao glavne sigurnosne prijetnje, Litva nije bila u mogućnosti samostalno postići potrebnu razinu nacionalne obrane.¹¹¹ Stoga je najbolju opciju vidjela u pristupanju NATO savezu što se podudaralo sa interesima SAD-a. SAD je na temelju toga ubrzao pristupanje baltičkih država u NATO 2004. godine, među kojima je bila i Litva.¹¹² Sukladno NATO-voj politici Litva je preusmjerila svoju obrambenu politiku te je transformirala svoje obrambene snage za provođenje ekspedicijskih operacija na štetu zadaća obrane teritorija.¹¹³

Međutim, Ruska okupacija Krima 2014. godine potaknula je zaokret u strateškom promišljanju i sigurnosno – obrambenoj politici Litve jačanjem nacionalnih sposobnosti u okviru sveobuhvatne obrane. Iako se Litva i dalje oslanja na NATO kao primarni faktor odvratanja, odlučila je više pažnje posvetiti nacionalnim mogućnostima odvratanja koje se najbolje postižu razvijanjem sveobuhvatne obrane.¹¹⁴ Razlog takvom promišljanju su limitirane mogućnosti NATO snaga u ojačanoj prednjoj prisutnosti (Enhanced Forward Presence, eFP) na obranu od hibridnih prijetnji.¹¹⁵ Također, za aktiviranje članka 5. sjevernoatlantskog Saveza potrebno je određeno vrijeme jer zahtijeva od svih članica zajednički dogovor za proglašenje oružanog napada i aktiviranje članka. Ovakav sustav ne ide u prilog Litvi jer joj je u slučaju napada od strane Rusije potrebna neposredna pomoć kako bi spriječila potpunu okupaciju države.¹¹⁶

7.2.1. Koncept sveobuhvatne obrane

Litva je na temelju uspješnog civilnog otpora 1989.-1991. godine u dokumentu „*Osnove nacionalne sigurnosti*“ iz 1996. godine.¹¹⁷ službeno usvojila rješenje za nacionalnu obranu koja se sastoji od civilne komponente sa naglaskom na društveni otpor te vojne komponente. U

¹¹⁰ CEPA (The Center for European Policy Analysis) (2020), Lithuanian Total Defense, <https://cepa.org/article/lithuanian-total-defense/>, Pristupljeno: 04. siječanj 2022.

¹¹¹ Sliwa, str. 71.

¹¹² McLay, Sean (2016), Detering Russia's Revanchist Ambitions in the Baltic Republics, Air War College, Alabama, <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1037181.pdf>, Pristupljeno: 06. siječanj 2023., str. 4.

¹¹³ Gustafsson, Jakob (2021), Lithuania's Military Capability 2020, Swedish Defence Research Agency, Stockholm, str. 1.

¹¹⁴ Janeliunas, Tomas (2019), The deterrence strategy of Lithuanian search of the right combination, *Detering Russia in Europe: defence strategies for neighbouring States*, Routledge, London, str. 180.

¹¹⁵ Sliwa (2021), str. 71.

¹¹⁶ McLay (2016), str. 5.

¹¹⁷ Republic of Lithuania (1996), Law on the basics of national security, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.39790?jfwid=bkaxm699>, Pristupljeno: 24. veljača 2023.

dokumentu se formulira da nacionalna sigurnost treba biti osigurana od strane dva glavna aktera – države i građana. Time je barem formalno započeo razvoj koncepta sveobuhvatne obrane, u kojem su konvencionalne vojne postrojbe postavljene kao prioritetni element.¹¹⁸ Prioritet je stavljen na razvijanje sposobnosti oružanih snaga sa naglaskom na kopnenu vojsku što se pokušalo upotpuniti teritorijalnom obranom i društvenim otporom po uzoru na sveobuhvatnu obranu nordijskih zemalja.¹¹⁹

Razvijanje koncepta sveobuhvatne obrane u punom smislu započeo je nakon ruske aneksije Krima kada je isti postao temelj nacionalne politike. Strategija se sastoji u razvijanju sposobnosti za simultanu obranu od konvencionalnih i hibridnih prijetnji.¹²⁰ Litva je u vojnoj strategiji iz 2016. godine veoma jasno formulirala načelo obrane kao „totalno“ i „bezuovjetno“ što podrazumijeva mobilizaciju svih nacionalnih resursa i građana. U spomenutoj strategiji spominje se sveobuhvatni pristup sigurnosti koji pojašnjava da iako je vojna komponenta ključna, ona sama nije dostatna u postizanju nacionalne sigurnosti. Prema tome interoperabilnost vojnih i civilnih kapaciteta te bliska suradnja oružanih snaga i ostalih državnih institucija su od ključne važnosti za postizanje nacionalne sigurnosti.¹²¹ Zamah u razvijanju sveobuhvatne obrane postignut je 2018. godine kada je parlament izglasao nove „*Smjernice za obrambenu politiku Litve*“ za period od 2020.-2030. godine kojim se osigurava konstantno jačanje obrambenih sposobnosti. „Osiguranje“ konstantnog jačanja je u biti izdvajanje minimalno 2% BDP-a za obranu sa ciljem dostizanja 2,5% BDP-a do 2030. godine¹²²

Međutim, za razliku od Finske, Litva još nije postigla interoperabilnost funkcioniranja i jasno razlučivanje područja djelovanja državnih institucije i društva u slučaju vojne agresije. Naime, do sada je kompletno razrađen samo sistem obrane koji nosi oznaku tajnosti, a odnosi se samo na uporabu oružanih snaga, službi za zaštitu granica i snaga javne sigurnosti pod Ministarstvom unutarnjih poslova.¹²³ Institucionalno, sve sigurnosne i obrambene odluke donose se od strane Državnog vijeća za obranu pod vodstvom predsjednika, dok odluke vezane za hitne slučajeve i krize donosi Povjerenstvo za nacionalnu sigurnost pod vodstvom premijera. Time je jasno

¹¹⁸ Zdanavičius, Liudas i Statkus, Nortautas (2020), Strengthening Resilience of Lithuania in an Era of Great Power Competition: The Case for Total Defence, Journal on Baltic Security, 2020; 6 (2), str. 8.

¹¹⁹ Sliwa (2021), str. 71.

¹²⁰ Ista, str. 78.

¹²¹ Minister of National Defence of the Republic of Lithuania (2016), The Military Strategy of the Republic of Lithuania, <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2018/04/Military-Strategy-Lithuania-2016.pdf>, Pristupljeno: 08. siječanj 2023., str. 6

¹²² CEPA (The Center for European Policy Analysis) (2020), Lithuanian Total Defense, <https://cepa.org/article/lithuanian-total-defense/>, Pristupljeno: 04. siječanj 2022.

¹²³ Zdanavičius (2020), str. 11.

vidljivo da ne postoji vrhovno tijelo nadležno za nadziranje, koordiniranje i upravljanje konceptom sveobuhvatne obrane na državnoj razini. Prema nekim autorima (Šlekys) razlog ovog problema leži u činjenici da je sveobuhvatna obrana varljivo prikazana kao suprotan koncept u odnosu na konvencionalnu obranu. Glavna rasprava između sigurnosnih i obrambenih stručnjaka vodi se oko pitanja tko je primarno zadužen za obranu države – oružane snage i društvo kao zasebna ili kao jedna cjelina.¹²⁴ Iako je politički konsenzus o važnosti koncepta sveobuhvatne obrane neupitan, potrebno je osigurati bolju operativnu i stratešku koordinaciju i suradnju između vladinih i nevladinih institucija te privatnog sektora.¹²⁵

7.2.2. Oružane snage u sustavu sveobuhvatne obrane

Litva je nakon desetljeća sudjelovanja u NATO operacijama potporama miru, započela sa pripremom oružanih snaga protiv hibridnih i konvencionalnih prijetnji. Nakon aneksije Krima postalo je jasno da oružana agresija koja može prerasti u konvencionalni sukob nije više stvar teoretiziranja.¹²⁶ Prema tome zadaće litavskih oružanih snaga definirane su u vojnoj strategiji iz 2016. godine sukladno prioritetima: a) osiguranje vjerodostojne strategije odvratanja zajedno sa Saveznicima, b) ako ista ne uspije, započeti sa individualnom i kolektivnom (NATO) obranom Litve, c) doprinos regionalnoj i međunarodnoj sigurnosti, te d) doprinos sigurnosti države za vrijeme mira. Sukladno naučenim lekcijama, vodeći princip u navedenoj vojnoj strategiji je naglasak na povećanje brzine spremnosti i same reakcije u slučaju napada koji se bazira na unaprjeđenju strukture, održavanju, obuci i opremi oružanih snaga.¹²⁷ Struktura vojske je unaprjeđena stvaranjem mirnodopske strukture po uzoru na ratnu te ponovnim uvođenjem obveznog vojnog roka.¹²⁸ Kako bi ispunili zacrtane uvjete za održavanje, obuku i opremu oružanih snaga postignut je politički dogovor za znatno izdvajanje BDP-a za obranu u iznosu od minimalno 2% što ujedno označava i dostizanje NATO standarda.¹²⁹

Do 2015. godine Litva se oslanjala isključivo na profesionalnu vojsku. Ponovnim uvođenjem vojnog roka, litavske oružane snage sastoje se od profesionalnog sastava, pričuvnog sastava te obveznih vojnih obveznika koji uključuje samo muškarce. Prema *Nacionalnoj sigurnosnoj strategiji* iz 2017. godine ostavlja se prostor za tranzicijom prema univerzalnom vojnom roku

¹²⁴ Isti, str. 14.

¹²⁵ Isti, str. 17.

¹²⁶ Sliwa (2021), str. 76.-78.

¹²⁷ Isti, str. 78.

¹²⁸ Gustafsson (2021), str. 1.

¹²⁹ Janelius (2019), str. 180.

koji će uključivati i civilno služenje za oba spola.¹³⁰ Može se reći da je Litva sa ovakvim sastavom oružanih snaga odabrala srednji put s obzirom na sastav oružanih snaga u usporedbi sa Latvijom koja se oslanja na profesionalnu vojsku, te sa Estonijom koja se oslanja na pričuvne snage.¹³¹ Specifičnost litavske obrane je postojanje paramilitarne organizacije „*Savez litavskih strijelaca*“ koja služi kao pričuvni sastav ali nije dio oružanih snaga. Potonja je nastala nakon postizanja neovisnosti, a većinu pripadnika čini populacija mlađe i srednje dobi.¹³² Svrha i uloga organizacije je popuna djelatnog ili pričuvnog sastava oružanih snaga te obrana u slučaju okupacije teritorija. Uz vojni sastav, postoji i civilni sastav koji sudjeluje u nenasilnim metodama obrane.¹³³ Ovakva suradnja vojske i paramilitarne organizacije pokazatelj je jednog od mogućih koncepta sveobuhvatne obrane u kojem država dobiva veliki bazen ljudi sposobnih za potrebe obrane.

7.2.3. Strategija odvrćanja

S obzirom na novu sigurnosnu situaciju, Litva je usmjerila svoju obrambenu politiku prema strategiji odvrćanja. Želja za dostizanjem visokog izdvajanja za obranu pokazatelj je smjera razvijanja sveobuhvatne obrane kao dio strategije odvrćanja. Kako bi postigla zacrtane ciljeve strategija odvrćanja temelji se na nacionalnim obrambenim sposobnostima, članstvom u NATO-u te na konceptu sveobuhvatne obrane.¹³⁴

Iako je Litva provela transformaciju vojne doktrine i moderniziranja vojske za potrebe sveobuhvatne obrane, još uvijek se nalazi u početnoj fazi stvaranja vjerodostojne strategije odvrćanja koja neće ovisiti samo o sigurnosnim garancijama Saveza.¹³⁵ Kako bi to ostvarila, Litva mora postići ranije spomenutu interoperabilnost funkcioniranja i jasno razlučivanje područja djelovanja ne samo oružanih snaga nego državnih institucije i društva u cjelini u slučaju vojne agresije.¹³⁶ Međutim, politički konsenzus, potpora javnosti te shvaćanje potrebe sveobuhvatnog koncepta obrane dobri su pokazatelji zacrtanog smjera sigurnosne i obrambene politike.

¹³⁰ Republic of Lithuania (2017), National Security Strategy, <https://www.newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2019/07/2017-nacsaugstrategijaen.pdf>, Pristupljeno: 08. siječanj 2023., str. 8.

¹³¹ Gustafsson (2021), str. 1.

¹³² Zdanavičius (2020), str. 15.

¹³³ Sliwa (2021), str. 77.

¹³⁴ Sliwa (2021), str. 77.

¹³⁵ Janeliunas, str. 192.

¹³⁶ Zdanavičius, str. 11.

8. KONCEPT SVEOBUHVAATNE OBRANE U HRVATSKOJ

Metodologiju studije slučaja Finske i Litve primijeniti ću na Republiku Hrvatsku ali u detaljnijem obliku koji će se sastojati u praćenju razvoja, zanemarivanja i pokušaja ponovne uspostave totalne tj., sveobuhvatne obrane sa naglaskom na OS RH kroz tri vremenska razdoblja: a) Domovinski rat, b) razdoblje degradacije do 2014. godine, i c) pokušaj uspostave nakon 2014. godine. Prvi dio odnositi će se na analizu sveobuhvatne obrane, dok će se drugi odnositi na analizu OS RH kroz tri spomenuta razdoblja. Oba dijela započeti ću sa utjecajem bivše Jugoslavije kako bi razumjeli razvoj OS RH ali i cjelokupnog obrambenog sustava Republike Hrvatske. U zadnjem poglavlju dati ću prijedloge poboljšanja koji bi utjecali na revitalizaciju vojne komponente sveobuhvatne obrane Republike Hrvatske.

8.1. Koncept totalne obrane u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj (bivšoj Jugoslaviji)

Nastanak koncepta totalne obrane u bivšoj Jugoslaviji potaknut je invazijom zemalja Varšavskog ugovora na Čehoslovačku 1968. godine. Jugoslavenski rukovodioci smatrali su da se takvoj iznenadnoj agresiji od strane nadmoćnijeg neprijatelja mogu učinkovito suprotstaviti jedino angažiranjem svih raspoloživih potencijala društva. Ovakav koncept temeljili su na svojem revolucionarnom iskustvu i marksističkom promišljanju o naoružanom narodu.¹³⁷ Sa provedbom koncepta totalne obrane u SRH započelo se iste godine nakon više održanih sjednica na temu okupacije Čehoslovačke.¹³⁸

Koncept totalne obrane sastojao se od dva elementa: općenarodne obrane (ONO) i društvene samozaštite (DSZ) koje su imale za cilj približiti i uključiti cjelokupno stanovništvo u poslove obrane i zaštite.¹³⁹ Ustavom SFRJ utvrđeno je da se sustav općenarodne obrane i društvene samozaštite tretira kao samoupravna funkcija u čijem ostvarivanju sudjeluju svi građani.¹⁴⁰ Totalna obrana u bivšoj Jugoslaviji je po svojem karakteru kao i kod ostalih neutralnih država za vrijeme hladnog rata, bila obrambeni koncept koji je imao za cilj stvoriti vjerodostojnu

¹³⁷ Marijan, Davor (2021), Konceptija općenarodne obrane i društvene samozaštite - militarizam samoupravnoga socijalizma, Časopis za suvremenu povijest, Vol. 53, No. 3, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, str. 953.

¹³⁸ Isti, str. 959.

¹³⁹ Isti, str. 953.

¹⁴⁰ Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974, [https://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_\(1974.\)#IV](https://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_(1974.)#IV), Pristupljeno: 18. veljača 2023.

strategiju odvrćanja kako bi odvrtila svakog potencijalnog neprijatelja od poduzimanja bilo kakve oružane agresije.¹⁴¹

Za Socijalističku Republiku Hrvatsku (SRH) bilo je od velike važnosti stvaranje Teritorijalne obrane 1969. godine, čime je Jugoslavenska narodna Armija (JNA) izgubila ekskluzivno pravo na pitanje obrane. Uz Teritorijalnu obranu, velika je važnost dana civilnoj zaštiti jer se smatralo da civilni sektor mora imati mnogo važniju ulogu u obrani zemlje nego je do tada bio slučaj.¹⁴² Ipak, na punu nadležnost hrvatskih vlasti trebalo je čekati do 1984. godine kada je donesen „Zakon o općenarodnoj obrani SRH“. U Hrvatskoj je izgrađen kompletan sustav civilne zaštite od najnižih razina, tj. mjesnih zajednica i organizacija udruženog rada pa sve do vrha Republike. Hrvatska je do početka domovinskog rata imala veliki i razgranati sustav civilne zaštite u kojem je formalno moglo biti raspoređeno 545.000 obveznika ili 12% ukupnog stanovništva dok se realna brojka kretala do 100.000 obveznika.¹⁴³

Kako bi cjelokupni sustav funkcionirao, partijska vlast je prepoznala svrhu i važnost edukacije kao glavnog instrumenta kojim se može utjecati na kreiranje mišljenja, tj. u ovome slučaju prihvaćanje koncepta totalne obrane od strane cjelokupnog stanovništva. Ideja je bila da se stanovništvo već od ranog djetinjstva educira o sigurnosti i obrani. Time su različiti oblici vojne obuke bili integrirani u sustav obrazovanja i odgoja, uključujući politiku, sport, kulturu i zabavu. Gledano sa današnjeg stajališta „najkontroverzniji“ oblik educiranja svakako je bio onaj školski, u kojem su djeca učila o naoružanju, eksplozivima ali i ponašanju u kriznim situacijama kroz predmet „Obrana i zaštita“.

Usredotočenost totalne obrane svodila se na jačanje oružanih snaga jer je potencijalna vojna prijetnja iz smjera istoka ili zapada smatrana glavnim sigurnosnim problemom. Sukladno tome težište razvoja obrane i zaštite u SRH koncentriran je na jačanje teritorijalne obrane zbog čega se najviše sredstava trošilo na njen razvoj u vidu naoružanja i opreme.¹⁴⁴ Poznavanje koncepta totalne obrane i osposobljenosti stanovništva za obranu pokazat će se kao jedan od ključnih elemenata koji će pridonijeti uspješnijoj obrani tijekom Domovinskog rata.

¹⁴¹ Horncastle, James (2015), *Croatia's bitter harvest: Total National Defence's role in the Croatian War of Independence, Small Wars & Insurgencies*, Vol. 26., New York University, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09592318.2015.1072320?journalCode=fswi20>, Pristupljeno: 13. veljače 2023., str. 745.

¹⁴² Marijan, (2021), str. 959.-962.

¹⁴³ Toth (2001), *Civilna zaštita u domovinskom ratu*, Defimi, Zagreb., str. 40.

¹⁴⁴ Dulić, Tomislav i Kostić, Roland (2010), *Yugoslavs in Arms: Guerrilla Tradition, Total Defence and the Ethnic Security Dilemma*, *Europe-Asia Studies*, Routledge, Vol. 62, No. 7, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09668136.2010.497015>, Pristupljeno: 16. veljača 2023., str. 1061.

8.2. Koncept sveobuhvatne obrane za vrijeme Domovinskog rata

O konceptu sveobuhvatne obrane u Hrvatskoj kao dijelu službene sigurnosne politike koja se provodila i u praksi, možemo govoriti sve do završetka Domovinskog rata 1995. godine. Naime, nakon proglašenja neovisnosti započela je oružana agresija od strane Srbije i Crne Gore potpomognute snagama JNA.¹⁴⁵ Hrvatska je bila primorana uskladiti djelovanje civilnih, vojnih, diplomatskih, gospodarskih i političkih potencijala kako bi povratila okupirana područja te ostvarila punu neovisnost i suverenost.¹⁴⁶ Time se kao prva opcija nametnuo koncept sveobuhvatne obrane s kojim su vlast i stanovništvo bili upoznati na temelju iskustva iz bivše države. Sustav civilne obrane i zaštite za vrijeme Domovinskog rata funkcionirao je kao nastavak koncepta općenarodne obrane razvijanog u bivšoj Jugoslaviji što je razumljivo jer se provodio u okolnostima oružane agresije.¹⁴⁷ Jedan od glavnih razloga dužeg zadržavanja zatečenih pravnih i organizacijskih rješenja iz bivše države je taj što je Hrvatska time mogla odvojiti više vremena za stvaranje oružanih snaga.¹⁴⁸ Civilna zaštita imala je značajnu ulogu u Domovinskom ratu za zadaćama provedbe preventivnih mjera zaštite, spašavanja ljudi i imovine te razminiranja minskih polja.¹⁴⁹ Najveća promjena dogodila se podjelom sustava u kojem je razvoj civilne zaštite stavljen pod nadležnosti MUP-a, dok je razvoj civilne obrane i civilnih obrambenih priprema ostao u nadležnosti MORH-a.¹⁵⁰ Ovakav potez uzrokovao je veliku pogreška jer je razbijen institucionalni okvir sustava koji do danas nije obnovljen.¹⁵¹

Za period Domovinskog rata upotrijebljen je termin sveobuhvatna, a ne totalna obrana iako sam naveo da je RH provodila obranu na temelju koncepta totalne obrane iz bivše Jugoslavije. Kako je i objašnjeno u prijašnjim poglavljima, totalna obrana razvila se na temelju sigurnosne ugroze u obliku konvencionalnog ili nuklearnog napada. Međutim, Domovinski rat imao je elemente i hibridnog, a ne čisto konvencionalnog rata. Period hibridnog ratovanja protiv Hrvatske odvijao se od siječnja 1990. do siječnja 1992. godine u kojem su Srbija i Crna Gora propagandnim djelovanjem nastojale dezintegrirati društvenu koheziju hrvatskog naroda te izravnim i neizravnim korištenjem vojnih snaga osvojiti dijelove teritorija RH kojeg su smatrale

¹⁴⁵ Tatalović (1994), str. 115.

¹⁴⁶ Hrvatski Sabor (2017), Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske.

¹⁴⁷ Matika, Dario i Ogorec, Marinko (2006), Doktrinarna i terminološka transformacija sustava civilne obrane, *Civilna obrana u Domovinskom ratu*, Defimi, Zagreb, str. 39.

¹⁴⁸ Toth (2001), str. 89.-90.

¹⁴⁹ Mikac, Robert (2019), Ojačavanje sustava civilne zaštite, *Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske u 21. stoljeću*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, str. 147.-148.

¹⁵⁰ Barić, Robert (2020), Hrvatski paradoks: improvizacija umjesto organiziranog sustava, *Politička misao*, <https://politickamisao.com/hrvatski-paradoks-improvizacija-umjesto-organiziranog-sustava/>, Pristupljeno: 12. veljača 2023.

¹⁵¹ Isti.

dijelom takozvane „Velike Srbije“.¹⁵² Upravo je otvorena vojna agresija JNA rezultirala promjenom smjera politike Europske Unije koja nije više podržavala cjelovitost Jugoslavije, nego se priklonila ideji osamostaljenja i međunarodnog priznanja Republike Hrvatske.¹⁵³ Mirna reintegracija Podunavlja do siječnja 1998. godine označila je završetak konvencionalne vojne prijetnje za RH koja je zbog novog sigurnosnog okruženja odbacila koncept sveobuhvatne obrane kao relikv prošlosti bivšeg sustava.¹⁵⁴

8.3. Degradacija koncepta sveobuhvatne obrane do 2014. godine

Završetkom Domovinskog rata i oslobođenjem okupiranih teritorija, konvencionalna vojna prijetnja više nije predstavljala primarni izvor nesigurnosti za RH.¹⁵⁵ Nove sigurnosne ugroze poput kibernetičkog ratovanja, međunarodnog terorizma, te ljudskih i prirodnih uzrokovanih nesreća, zamijenile su prijašnju vojnu prijetnju sa kojom je Hrvatska bila suočena punih pet godina. To je zahtijevalo potrebne strukturne i institucionalne promjene u sustavu nacionalne sigurnosti, od kojih su se najsloženije promjene poduzele u oružanim snagama kako bi i dalje ostale legitimni instrument nacionalne sigurnosti u tadašnjem sve manje vojnom, sigurnosnom okruženju.¹⁵⁶

Hrvatska je osamostaljenjem odbacila politiku neutralnosti iz doba SFRJ, a sukladno tome i koncept sveobuhvatne obrane koji je smatran relikvom bivše države. Time se okrenula prema euroatlantskim integracijama za ostvarivanje sigurnosno obrambenih ciljeva, te je sa željom da postane punopravna članica NATO-a, zatražila članstvo u programu PfP.¹⁵⁷ Primanje u PfP članstvo 2000. godine, označilo je početak procesa izgradnje vlastitog obrambenog modela koji je trebao podupirati viziju Saveza sa jedne strane, te zadovoljiti nacionalne interese na području sigurnosti sa druge strane.¹⁵⁸

Vizija obrambenog sustava na unutarnjem planu temeljila se na konceptu integralne obrane koji se trebao postići sinergijom djelovanja vojne i civilne komponente, dok je na

¹⁵² Barić, Robert i dr. (2016), Hybrid Warfare – Cases of Croatia and Ukraine. *Vojenské rozhledy – Czech Military Review*, <https://www.vojenskerohzledy.cz/en/kategorie/hybridni-valka-pripad-chorvatska-a-ukraji>, Pristupljeno: 09. lipanj 2023., str. 100.

¹⁵³ Isti, str. 109.

¹⁵⁴ Živić, Dražen (2016), Mirna reintegracija hrvatskog Podunavlja, 1996. – 2016., *Političke analize* Vol. 7, No. 25, <https://hrcak.srce.hr/file/235715>, Pristupljeno: 1. travanj 2023., str. 4.

¹⁵⁵ Domjančić (2009), str. 57.

¹⁵⁶ Tatalović, Siniša i Cvrtila, Vlatko (2003), *Izazovi profesionalizacije Hrvatske vojske, Međunarodne studije, Vol. III No. 3*, <https://hrcak.srce.hr/clanak/415353>, Pristupljeno: 12. veljača 2023., str. 100, 103.

¹⁵⁷ Tatalović (2010), str. 7.

¹⁵⁸ Barić, Robert (2004), Transformacija NATO-a i hrvatska obrambena reforma, *Polemos : časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira, Vol. VII No. 13-14*, <https://hrcak.srce.hr/2531>, Pristupljeno: 16. veljača 2023., str. 61.

vanjskopolitičkom planu odabran model izgradnje obrambenih sposobnosti za sudjelovanje u instrumentima kolektivne obrane i sigurnosti NATO-a.¹⁵⁹ Iako je obrambena politika samo jedna od komponenti sigurnosne politike, pogrešno izjednačavanje ovih pojmova dovelo je do zanemarivanja civilne obrane, civilne zaštite, sustava upravljanja u kriznim situacijama i kriznog upravljanja.¹⁶⁰ Stoga se sinergija djelovanja civilne i vojne komponente zbog nedovoljnog ulaganja u sustav civilne obrane i zaštite svela na oslanjanje i prerano zahtijevanje za angažiranjem oružanih snaga od strane lokalne i područne samouprave s obzirom da vojska posjeduje pripadnike, tehnologiju i organizaciju koja je daleko superiornija civilnoj.¹⁶¹ Integrirani sustav upravljanja u kriznim situacijama zadesila je slična sudbina. Iako je uspostava spomenutog sustava zatražena u *Strategiji nacionalne sigurnosti iz 2002.*, uslijedili su brojni neuspjeli pokušaji uspostave istog.¹⁶²

Hrvatska je u sljedećim godinama barem formalno, započela sa pokušajem uspostave sveobuhvatne obrane s obzirom na promijenjenu sigurnosnu situaciju u kojem se sposobnost obrane nacionalnog teritorija opet vratila u prvi plan.

8.4. Pokušaj uspostave koncepta sveobuhvatne obrane nakon 2014. godine

Ruska aneksija Krima iz 2014. godine nije izazvala potrebu za automatskim redefiniranje hrvatske sigurnosno obrambene politike. Uzrok tomu bila je procjena hrvatske da spada u „sigurne“ zemlje jer ne graniči sa Rusijom zbog čega je tadašnja direktna ugroza od vojnih djelovanja bila malo vjerojatna.¹⁶³ Ipak, Hrvatska je bila svjesna potencijalnog izvora nestabilnosti koja se manifestira u podijeljenoj geopolitičkoj situaciji i nadmetanju velikih sila u jugoistočnom susjedstvu koje je podložno negativnim utjecajima zbog političkih previranja, međunacionalne netrpeljivosti i neriješenih graničnih sporova. Prvi strateški dokument koji je upozorio na negativne geopolitičke napetosti i utjecaja krize u Ukrajini na europsku sigurnost (ne izričito i na Hrvatsku) bila je *Strategija nacionalne sigurnosti iz 2017. godine*.

Isti je veoma važan jer je to prvi strateški dokument koji je izdan nakon neovisnosti RH, a u kojem se izričito spominje koncept sveobuhvatne obrane i važnost njegove primjene u provođenju sigurnosnih politika. U *Strategiji se* navodi da „*Republika Hrvatska i njezini*

¹⁵⁹ Ministarstvo obrane (2002), *Strategija obrane Republike Hrvatske*, Zagreb, <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//133.%20-%201.pdf>, Pristupljeno: 12. veljača 2023.

¹⁶⁰ Tatalović (2010), str. 11.

¹⁶¹ Mikac (2019), str. 159.

¹⁶² Tatalović (2010), str. 12.

¹⁶³ Lubecki, Jacek i Peterson, James (2021), *Defending Eastern Europe, The defense policies of new NATO and EU member states*, Manchester University Press, Manchester, str. 3.

građani imaju iskustvo i poznaju koncept sveobuhvatnog djelovanja koji je izravno primijenjen u Domovinskom ratu, u kojemu su usklađeno djelovali civilni, vojni, diplomatski, gospodarski i politički potencijali, s ciljem ostvarivanja slobode, neovisnosti te pune suverenosti Republike Hrvatske“.¹⁶⁴ Problem koji leži u ovoj tvrdnji je što se termini „iskustvo i poznavanje“ koncepta sveobuhvatnog djelovanja, odnosi na pripadnike starije populacije koji svoje iskustvo i znanje nisu mogli prenijeti na pripadnike mlađe populacije jer je spomenuti koncept sustavno zanemaren nakon domovinskog rata. Nacionalna razvojna strategija RH do 2030. godine sljedeći je dokument u kojem se izričito ne spominje koncept sveobuhvatne obrane ali se spominje njegova glavna karakteristika „...da su sigurnost i sudjelovanje u obrani pravo i obveza svakog državljanina i cjelokupne zajednice“.¹⁶⁵ Ovom tvrdnjom se ukazuje na zacrtani smjer sigurnosne politike koja se može ostvariti jedino ako se istoj ozbiljno pristupi. Međutim, konkretni prijedlozi ali i potezi koji bi stvarali sigurnosno obrambenu kulturu još su uvijek u fazi promišljanja, a ne stvaranja konkretnih prijedloga. Više o tome biti će rečeno u poglavlju koje se odnosi na OS RH u konceptu sveobuhvatne obrane nakon 2014. godine.

Na institucionalnoj razini, RH do danas nije uspjela uspostaviti vrhovno tijelo koje bi bilo nadležno za koordiniranje, nadziranje i upravljanje konceptom sveobuhvatne obrane. Ranije spomenuti zahtjevi za uspostavom integriranog sustava upravljanja u kriznim situacijama rezultirali su brojnim neuspjelim pokušajima uspostave istog.¹⁶⁶ Najaktualniji pokušaj je stvaranje sustava Domovinske sigurnosti čija je uloga i svrha definirana u *Strategiji nacionalne sigurnosti iz 2017. godine*. Novi sustav trebao je osigurati koordinirano planiranje, reagiranje i upravljanje u izvanrednim i kriznim situacijama sa svrhom odgovora na potencijalne sigurnosne prijetnje. Kao i u prethodnim slučajevima zamišljeni ciljevi nisu postignuti. Što se tiče same koordinacije, nije razvijen nikakav model ne samo na državnoj razini nego i sa nedržavnim sektorom poput privrednih organizacija, udruge građana i dr. Također, ako se pogledaju aktivnosti Domovinske sigurnosti, vidljivo je da se isti bavi samo potporom koju obrambeni sustav pruža civilnim vlastima u slučajevima poplava, potresa i borbe protiv požara.¹⁶⁷ Upravo je potres na Banovini 2020. godine, pokazao da se sustav Civilne zaštite i dalje u prevelikoj mjeri oslanja na resurse i sposobnosti OS RH. Sustav ne samo da se u prvim danima potresa oslanjao, nego je s istim i nastavio sljedećih godinu dana u kojem su oružane snage korištene

¹⁶⁴ Hrvatski Sabor 2017, Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske 2017.

¹⁶⁵ Vlada Republike Hrvatske (2020), Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, <https://hrvatska2030.hr/wp-content/uploads/2021/02/Nacionalna-razvojna-strategija-RH-do-2030.-godine.pdf>, Pristupljeno: 12. veljača 2023., str. 94.-95.

¹⁶⁶ Tatalović (2010), str. 12.

¹⁶⁷ Barić (2020).

za distribuciju, istovar i utovar stambenih kontejnera, te goriva za vozila i strojeve Stožera Civilne zaštite.¹⁶⁸

U sljedećim potpoglavljima obraditi ću razvoj vojne komponente RH prema istoj shemi koju sam upotrijebio za razvoj koncepta sveobuhvatne obrane. Glavno istraživačko pitanje je trenutna razina sposobnost OS RH za uspješnim provođenjem zadaća u okviru sveobuhvatne obrane s obzirom da je isti temeljni nositelj funkcije obrane od osnutka države.

8.5. Uloga oružanih snaga u bivšoj Jugoslaviji

Jugoslavenska koncepcija otpora agresiji temeljila se na oružanoj borbi, a ne na pasivnom otporu.¹⁶⁹ Organizacija općenarodne obrane uzela je u obzir civilne strukture i partizansku komponentu jer je uočeno da je oslanjanje isključivo na Jugoslavensku Narodnu Armiju usko i nedjelotvorno.¹⁷⁰ Na temelju takvog promišljanja, Zakonom o obrani iz 1969. godine donesena je odluka o najvećoj promjeni u vojnoj organizaciji osnivanjem Teritorijalne obrane (TO) čime se prešlo na sustav dviju ravnopravnih komponenti oružanih snaga što je bio jedinstven slučaj u svijetu.¹⁷¹

Za Socijalističku Republiku Hrvatsku (SRH) najveći značaj vojne reorganizacije bilo je stavljanje TO pod njenu nadležnost. To je izazvalo oštro protivljenje kod dijela rukovodstva JNA koji su smatrali da su time udareni temelji za stvaranje nacionalnih vojski što bi utjecalo na mogući raspad Jugoslavije. Rukovodstvo JNA je lobiranjem uspjelo povratiti moć nad kontrolom TO dok je u republičkoj nadležnosti ostalo samo financiranje i opremanje iste.¹⁷²

Organizacija teritorijalne obrane uključivala je pripremanje cjelokupnog stanovništva (muškarce, žene i mladež) za sudjelovanjem u istoj sa zadaćom obrane teritorija čime je na određen način poduprta ideja naoružanog naroda.¹⁷³ Upravo je ovakva organizacija bila najveća prednost za Hrvatsku prije izbijanja Domovinskog rata jer je velik broj punoljetnih građana prošao vojnu obuku. Upravo je vojna obuka bila od presudne važnosti u prvoj godini rata kada je stvaranje hrvatske vojske bilo tek u začecima, a provođenje kvalitetne obuke otežano zbog

¹⁶⁸ MORH (Ministarstvo obrane Republike Hrvatske) (2021), Angažman Hrvatske vojske na Banovini posljednjih godinu dana, <https://www.morh.hr/angazman-hrvatske-vojske-na-banovini-posljednjih-godinu-dana/>, Pristupljeno: 11. ožujak 2023.

¹⁶⁹ Jantol, Tomislav (1983), Sistem ONO i sigurnost SFRJ, Politička misao: časopis za politologiju, Vol. XX, No.4, FPZG, Zagreb, <https://hrcak.srce.hr/114230>, Pristupljeno: 14. veljača 2023., str. 58.

¹⁷⁰ Marijan, (2021), str. 955.

¹⁷¹ Isti, str. 961.

¹⁷² Horncastle (2015), str. 745.-746.

¹⁷³ Marijan (2021), str. 962.-964.

neposredne vojne ugroženosti.¹⁷⁴ Druga prednost za Hrvatsku bilo je naoružanje TO koje je JNA lukavim manevrom pokušala oduzeti. Međutim, Hrvatska vojska je osvajanjem vojarni JNA u Hrvatskoj, uspjela povratiti velik dio oduzetog naoružanja.¹⁷⁵ Stvaranje Hrvatske vojske nije se temeljilo na strukturi TO, a uzrok tomu objasniti ću u slijedećem potpoglavlju.

8.6. Hrvatske oružane snage u konceptu totalne obrane za vrijeme Domovinskog rata

Hrvatska nije preuzela identičan koncept totalne obrane kakav je imala SFRJ iz razloga što ga je morala prilagoditi sukladno novoj sigurnosno obrambenoj situaciji i mogućnostima. Kako je navedeno u koncepciji općenarodne obrane, JNA je bila glavna komponenta za vođenje manevarskog rata, dok je TO obrana služila za zaštitu nacionalnog teritorija upotrebljavajući partizansku taktiku.¹⁷⁶ Pošto je JNA bila federalna vojska koja je sudjelovala u agresiji na strani Srbije, Hrvatska je morala započeti sa stvaranjem i ustrojavanjem profesionalne vojske od samih temelja.¹⁷⁷ Stvaranje vojske uvelike je olakšala činjenica da su u bivšoj državi svi punoljetni građani odslužili vojni rok te da je određeni broj služio u TO zbog čega je velik broj populacije barem djelomično bio vojno osposobljen prije početka rata.¹⁷⁸ Međutim, TO je raspuštena zbog političkih razloga, tj. određenog dijela kadra koji je još uvijek naginjao jugoslavenskoj ili velikosrpskoj ideji čime je bio nepouzdana za ostvarivanje vojnih, tj. političkih ciljeva.¹⁷⁹

Osnivanjem Narodne zaštite, Hrvatska je dobila organizaciju koja je po svojem načinu djelovanju bila najbliži primjer koncepta naoružanog naroda. Ustrojena je 1991. godine na načelima Civilne zaštite, te je u početku zamišljena isključivo kao oblik obrambenog nenaoružanog samoorganiziranja građana koja je u slučaju agresije trebala pružati nenaoružani otpor prema svim oblicima ugrožavanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta RH.¹⁸⁰ Međutim zbog zaštitno obrambenih aktivnosti izašla je iz okvira zadaća civilne zaštite te je postala organizacija s vojnim ustrojem i posebnim zadacima koja je brojala više od 260 000

¹⁷⁴ Pietz, Tobias i Remillard, Marc (2007), Reforma i konverzija obrane u Albaniji, Makedoniji i Hrvatskoj, DCAF, Geneva, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/brief34_hr.pdf, Pristupljeno: 21. veljača, 2023., str. 70.

¹⁷⁵ Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2023), Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=26425>, Pristupljeno: 21. veljača 2023.

¹⁷⁶ Barić (2004), str. 60.

¹⁷⁷ Repinc, Dragutin (2019), Razvoj i održavanje snažne i aktivne obrane, *Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske u 21. stoljeću*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, str. 95.

¹⁷⁸ Pietz, Tobias i Remillard, Marc (2007), str. 70.

¹⁷⁹ Špegelj, Martin (2001), Sjećanje vojnika, Znanje, Zagreb, str. 72.-73.

¹⁸⁰ Hrvatski Sabor (2023), 15. ožujka – Dan osnivanja Narodne zaštite u Republici Hrvatskoj, <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/vazni-datumi/15-ozujka-dan-osnivanja-narodne-zastite-u-republici>, Pristupljeno: 22. veljača 2023.

dragovoljaca.¹⁸¹ Istaknula se u blokadi prometnica, mostova i željeznica te čuvanju vitalnih objekata i ustanova. Najveća uloga bila je svakako pomoć u opsadi i osvajanju vojarni JNA pri čemu je zauzeto više od četrdesetak vojarni i skladišta. Krajem iste godine ustrojeno je Domobranstvo pri čemu su se svi vojni obveznici Narodne zaštite rasporedili u spomenutu postrojbu.¹⁸² Domobranstvo je poput Narodne zaštite ustrojeno po teritorijalnom načelu kao rezervnom sastavu koji je zamijenio određeni broj pričuvnih brigada.

Donošenjem Zakona o obrani 1991. godine utvrđeno je da oružane snage RH tvore jedinstvenu cjelinu i sastoje se od profesionalnog sastava Hrvatske vojske (HV), dok se pričuvni sastav Teritorijalne obrane prevodi u pričuvni sastav ZNG-a.¹⁸³ Ovakav ustroj označio je napuštanje strategije općenarodne obrane jer se Hrvatska, kako je rat odmicao, usmjerila prema profesionalizaciji vojske.¹⁸⁴ Odmak prema profesionalizaciji vojske i odbacivanja koncepta naoružanog naroda, tj. Narodne zaštite posljedica je drugačijeg sigurnosnog okruženja okupiranih teritorija nakon 1991. godine. Za razliku od područja djelovanja Narodne zaštite u kojem je većinski živjelo hrvatsko stanovništvo, okupirana područja nakon 1991. godine držana su od strane lokalnog (srpskog) stanovništva, u suradnji sa vanjskim agresorom. Time je bilo onemogućeno provoditi bilo kakve „partizanske“ akcije na tome području jer se to isto stanovništvo koje je trebalo provoditi spomenute akcije, borilo protiv države u kojoj žive potpomognuto od strane Srbije i JNA.¹⁸⁵ Zbog toga je Hrvatska u oslobađanju okupiranih teritorija, kombinirala uporabu profesionalne vojske tj. gardijskih brigada koje su bile glavne operativne snage sa zadaćom djelovanja na cijelom teritoriju države, te pričuvnih brigada koje su u većini slučajeva aktivirane i korištene na određenom području.¹⁸⁶

Hrvatska je iskoristila prednosti koncepta sveobuhvatne obrane u prvim mjesecima rata. Vojno osposobljeni građani bili su od velike važnosti jer je nedostajalo vremena za provođenje vojne obuke, a Hrvatska vojska je bila tek u začetima stvaranja. Također, veliku je ulogu imala i sigurnosna kultura što je utjecalo na spremnost civila koji su se masovno uključili u Civilnu

¹⁸¹ Državni arhiv u Rijeci (2023), Narodna zaštita općine Rijeka, <http://narodnazastita.riarhiv.hr/>, Pristupljeno: 22. veljača 2023.

¹⁸² Leksikografski zavod Miroslav Krlež (2023). Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=26425>, Pristupljeno: 21. veljača 2023.

¹⁸³ Isti, (2023).

¹⁸⁴ Tatalović (1994), str. 121.

¹⁸⁵ Horncastle, James (2011), A House of Cards: The Yugoslav Concept of Total National Defense and its Critical Weakness, Macedonian Historical Review, [http://periodica.fzf.ukim.edu.mk/mhr/MHR2\(2011\)/MHR02.18%20Horncastle.%20J.%20-%20A%20House%20of%20Cards.%20The%20Yugoslav%20Concept%20of%20Total%20National%20Defence%20and%20its%20Critical%20Weakness.pdf](http://periodica.fzf.ukim.edu.mk/mhr/MHR2(2011)/MHR02.18%20Horncastle.%20J.%20-%20A%20House%20of%20Cards.%20The%20Yugoslav%20Concept%20of%20Total%20National%20Defence%20and%20its%20Critical%20Weakness.pdf), Pristupljeno: 14. veljača 2023., str. 292.

¹⁸⁶ Barić (2004), str. 60.

zaštitu čime su sudjelujući u ne vojnim aktivnostima značajno pridonijeli obrani zemlje. Zadaća oružanih snaga je u Domovinskom ratu bila isključivo vojnog karaktera namijenjena obrani nacionalnog teritorija. Završetkom rata obrambene zadaće OS RH su se promijenile sukladno novom sigurnosnom okruženju i obrambenoj politici koja je imala za strateški cilj članstvo u NATO. U nastavku teksta objasniti ću kako je odbacivanje sveobuhvatne obrane kao „zastarjelog koncepta“ utjecalo na razvoj oružanih snaga.

8.7. OSRH u konceptu sveobuhvatne obrane do 2014. godine

Pristupanje euroatlantskim integracijama ujedno je označio i početak stvaranja strateških dokumenata koji su poimali novo viđenje nacionalne sigurnosti što je utjecalo i na samu viziju obrambenih sposobnosti.¹⁸⁷ Prema tadašnjim strateškim dokumentima (*Strategija nacionalne sigurnosti* iz 2002. godine i *Strategija obrane RH* iz 2002. godine) na području nacionalne sigurnosti i obrane uočavamo koncept sveobuhvatnosti za izgradnjom oružanih snaga kao temeljnog nositelja funkcije obrane koja će imati sposobnosti djelovanja na tri područja: nacionalna obrana, sudjelovanje u međunarodnim operacijama te potpora civilnim strukturama u slučaju prirodnih i drugih nesreća.¹⁸⁸ Pogledom na *Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga 2006. - 2015.* uočavamo da je razvoj sposobnosti reduciran na samo jednu misiju - sudjelovanje u međunarodnim operacijama i borbi protiv međunarodnog terorizma. Iz prikazanog je vidljivo da su zapostavljeni planovi razvijanja svih sposobnosti oružanih snaga definiranim *Strategijom obrane*. Uzrok ovakvoj orijentaciji je dvojak. Kao prvo, Hrvatska je definirala integraciju u NATO svojim glavnim ciljem, a NATO je definirao operacije izvan područja zemalja članica prioritetom svog djelovanja.¹⁸⁹ Drugo, koncept sveobuhvatnosti obrambenih zadaća koji su definirani u strateškim dokumentima zahtijevali su velika financijska izdvajanja koja bi znatno opteretila državni proračun. Hrvatska se stoga okrenula stvaranju mobilnih snaga sposobnih za uključivanje u NATO/PfP operacije izvan nacionalnog teritorija što je postao jedan od ključnih kriterija za izgradnju savezničkog kredibiliteta.¹⁹⁰ Time je slijedila trend među članicama Saveza u oblikovanju oružanih snaga koji se sastojao od ukidanja masovnih vojski i napuštanja

¹⁸⁷ Domjančić, Stjepan (2009), Sigurnost i obrana Republike Hrvatske u euroatlantskom kontekstu, *Strateška razvojna vizija obrambenog sustava: konceptualizacija u hrvatskim uvjetima*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb., str. 54.

¹⁸⁸ Tatalović i Cvrtila (2003), str. 108.

¹⁸⁹ Domjančić (2009), str. 58.-67.

¹⁹⁰ Barić (2004), str. 61.

koncepta obrane teritorija te suspendiranja opće vojne obveze koji se preinačio u oblik regrutiranja za profesionalni sastav.¹⁹¹

Također, oslanjanje Hrvatske na garanciju kolektivne obrane prouzrokovalo je mišljenje o nepotrebnim pripremama društva za sveobuhvatnu obranu.¹⁹² To je dovelo do odluke o potpunoj profesionalizaciji oružanih snaga, a kulminiralo je suspenzijom obveznog i uvođenjem dragovoljnog služenja vojnog roka 2008. godine.¹⁹³ Kako je služenje vojnog roka imalo svrhu obučavanja vojnika za služenje u pričuvni i obrani zemlje, tako je ukidanje istog označilo potrebu za razvijanjem ostalih komponenti obrambenog sustava sa naglaskom na civilnu obranu i zaštitu što se nije dogodilo.

Iz analize je vidljivo da je degradacija koncepta sveobuhvatne obrane nakon Domovinskog rata utjecala i na degradaciju vojne komponente. Umjesto razvoja svih zacrtanih sposobnosti sukladno *Strategiji obrane*, oružane snage su se uglavnom razvijale za sudjelovanje u operacijama potpore miru što je dovelo do upitnih obrambenih sposobnosti nacionalnog teritorija. U nastavku ću prikazati kako je pokušaj ponovne uspostave sveobuhvatne obrane utjecao na promjene u razvoju OS RH.

8.8. OSRH u konceptu sveobuhvatne obrane nakon 2014. godine

Prvi strateški dokument izdan nakon spomenute aneksije Krima bio je „*Dugoročni plan razvoja OSRH 2015.-2024.* Iako je navedeno razvijanje širokog spektra sposobnosti OSRH, težište razvoja je i dalje bilo usmjereno na provedbu netradicionalnih zadataka u okviru operacija potpora miru, humanitarnih operacija i drugim aktivnosti u inozemstvu.¹⁹⁴ Drugi problem dokumenta bila su preoptimistična planiranja budućih prihoda namijenjenih za razvoj oružanih snaga. Naime, Hrvatska je imala ima nepovoljnu strukturu proračuna za obranu koji nije omogućavao uravnotežen razvoj sposobnosti. Izdatci za ljudske resurse bili su preveliki što je negativno utjecalo na ozbiljnu modernizaciju.¹⁹⁵ Iz navedenog je vidljivo da je najveća mana ovog dokumenta bila njegova zastarjelost već u trenutku donošenja, na samom kraju 2014.

¹⁹¹ Radičević, Tomo (2009), Hrvatsko djelovanje u NATO-u – strateški sigurnosni aspekti, *Sigurnost i obrana RH u euroatlantskom kontekstu*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, <https://www.pilar.hr/2009/10/objavljen-zbornik-sigurnost-i-obrana-rh-u-euroatlantskom-kontekstu/>, Pristupljeno: 28. veljača 2023. str. 146.

¹⁹² Radičević (2009), str. 147.

¹⁹³ Tatalović i Cvrtila (2003), str. 105.

¹⁹⁴ Hrvatski sabor (2014) Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske 2015. – 2024., https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije%20-%20OGP/obrana/dpr_osrh_2015-24_25112014.pdf, Pristupljeno: 08. ožujak 2023., str. 5-7.

¹⁹⁵ Karnjuš, Igor (2018), Obrambeni proračun kao čimbenik razvoja sposobnosti Oružanih snaga Republike Hrvatske, *Strategos*, Vol. 2 No. 1, <https://hrcak.srce.hr/203530>, Pristupljeno: 08. ožujak 2023., str. 52.,63.

godine. Stoga je 2017. godine, tadašnji ministar obrane Damir Krstičević uz suglasnost Vijeća za obranu krenuo u revidiranje spomenutog dokumenta.¹⁹⁶ Međutim, ne ulazeći u razloge, isti do danas nije revidiran.

Kako je i ranije spomenuto, koncept sveobuhvatne obrane prepoznat je u najvažnijem strateškom dokumentu *Strategija nacionalne sigurnosti iz 2017. godine*. Temeljem toga osnovan je sustav domovinske sigurnosti koji je jednim dijelom utjecao i na sastav OS RH.¹⁹⁷ Najveća novina sustava domovinske sigurnosti koja se ticala OSRH bilo je ustrojavanje pričuvne komponente 2017. godine, sastavljene od šest pješačkih pukovnija raspoređenih u Zagrebu, Osijeku, Karlovcu, Puli, Splitu i Dubrovniku. Ista je zamišljena za sudjelovanje u ubrani RH i pružanju potpore civilnim institucijama u slučaju katastrofa, protupožarne zaštite i dr.¹⁹⁸ Raspored pukovnija po cijeloj Hrvatskoj nije slučajan jer se uvidjela degradacija teritorijalnog razmještaja vojske. Novoustrojene pukovnije imaju za cilj osiguranje vojne prisutnosti u svim dijelovima kako bi se postigao ravnomjeran razvoj obrambenih sposobnosti i poboljšala brzina njihove uporabe.¹⁹⁹ Za osiguranje povećanja snaga, dugoročnim razvojem i potpunom pričuve trebao se odabrati i odgovarajući model vojnog osposobljavanja.²⁰⁰ Međutim, model se još nije razvio, a zadaće i uloga pričuve do danas nisu precizno definirane. Stoga se zadaće pukovnije svode na provođenje privremenih obuka koje su upitne jer ne postoji „bazen“ iz kojih se mogu popunjavati vojnici i dočasnici.²⁰¹

Problem popune ne samo pričuve, nego i profesionalne vojske vezan je za sustav dragovoljnog vojnog osposobljavanja koji je zbog nedostatka financijskih sredstava godišnje primao od petsto do osamsto, umjesto predviđenih dvije tisuće dragovoljnih ročnika.²⁰² Pokazalo se da takav sustav ne zadovoljava potrebe OS RH, te se intenzivno počelo razmišljati o ponovnom uvođenju vojnog roka za vrijeme prethodnog ministra obrane Damira Krstičevića. Prijelazno rješenje za uvođenje vojnog roka sastojao se od plana da se tijekom ljetne školske i studentske stanke u vojne kampove usmjeri nekoliko tisuća mladih na najviše dva mjeseca

¹⁹⁶ Knežević, Lidija (2017), Počela izrada novih strateških dokumenata, Obris (Obrana i sigurnost), <https://obris.org/hrvatska/pocela-izrada-novih-strateskih-dokumenata/>, Pristupljeno: 08. ožujak 2023.

¹⁹⁷ Hrvatski Sabor (2017), Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske.

¹⁹⁸ MORH (Ministarstvo obrane Republike Hrvatske) (2019), Zadaća pričuvne komponente Hrvatske vojske, <https://www.morh.hr/zadaca-pricuvne-komponente-hrvatske-vojske/>, Pristupljeno: 09. ožujak 2022.

¹⁹⁹ Vlada Republike Hrvatske 2018, Strateški pregled obrane.

²⁰⁰ Hrvatski Sabor (2017), Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske.

²⁰¹ Opačak, Marijan (2022), Kakva je zapravo spremnost i opremljenost Hrvatske vojske?, N1 03. siječnja, <https://n1info.hr/vijesti/morh-opremljenost-vojske/>, Pristupljeno: 09. ožujak 2023.

²⁰² Hrvatski Sabor (2014), DPR 2015.-2024., str. 52.

obuke. Zamišljeni projekt je kao i u prethodnim slučajevima zaustavljen zbog nedovoljnih financijskih sredstava, ali i raspoloženja javnosti koje nije bilo naklonjeno istom.²⁰³

Upravo je jedan od gorućih problema sa kojima se Hrvatska susreće nezainteresiranost za služenjem vojnog roka što je prouzrokovalo manjak ljudstva za sudjelovanjem u obrani države.²⁰⁴ Suspendiranjem obveznog vojnog roka vojnog roka ukinuo se jedini element koji je Hrvatska posjedovala za razvijanje sigurnosne kulture kod mlađih osoba. Također, zbog lošeg komuniciranja u vezi koncepta kolektivne sigurnosti Saveza, u dijelu javnosti se djelovanje obrambenog sektora percipira kao izgradnja OS RH namijenjene za ostvarivanje „tuđih interesa“ što narušava integraciju vojske i društva. Ovakvom stajalištu nije pomoglo ni percipiranje određenog dijela političkih elita da je nakon članstva u NATO 2009. godine, isti preuzeo brigu o obrani Hrvatske na temelju članka 5. koji se odnosi na kolektivnu obranu.²⁰⁵ Prema *Nacionalnoj razvojnoj strategiji do 2030. godine*, uz postojeći program dragovoljnog vojnog osposobljavanja, planira se uvođenje osposobljavanja i aktivnosti koji će razvijati sigurnosnu kulturu u široj populaciji te jačati svijest da su sigurnost i sudjelovanje u obrani pravo i obveza svakog državljanina.²⁰⁶ Upitno je hoće li se ista provesti u praksi s obzirom da je spomenuti cilj preuzet iz *Strategije nacionalne sigurnosti iz 2017. godine*, a do danas nije predložen nikakav model i način na koji bi se to ostvarilo.²⁰⁷

Ovakav „model“ razvijanja OS RH doveo je do toga da iste imaju limitirane resurse i sposobnosti za provedbu svih triju misija koje su im namijenjene kao glavnom nositelju obrane RH. Težište razvoja oružanih snaga bilo je usmjereno prema doprinosu međunarodnoj sigurnosti. Hrvatska je ovakav pristup dokazala sudjelovanjem sa velikim brojem pripadnika u operacijama potpore miru (Afganistan, Kosovo, Irak...) u odnosu na vojne resurse i ljudske potencijale koje posjeduje.²⁰⁸ Također, tijekom godina oružane snage su se iskazale i u potpori civilnim institucijama. Oružane snage ne samo da pružaju potporu nego i zamjenjuju loše opremljen i organiziran sustav civilne zaštite. Najaktualniji primjer je svakako potres na

²⁰³ Ivanković, Davor (2021), Banožić najavio povratak vojnog roka: Mala profesionalna vojska i dragovoljni ročnici nisu dovoljni, Večernji list, 26. svibnja, <https://www.vecernji.hr/vijesti/banozic-najavio-povratak-vojnog-roka-mala-profesionalna-vojska-i-dragovoljni-rocnici-nisu-dovoljni-1495587>, Pristupljeno: 10. ožujak 2023.

²⁰⁴ Žabec, Krešimir (2023), Sve manje ročnika, Banožić ih mami: Diže plaće 80 posto, otkrivamo kolike će biti nove naknade, Večernji list, 09. veljače, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sve-manje-rocnika-banozic-ih-mami-dize-place-80-posto-otkrivamo-kolike-ce-biti-nove-naknade-15304036>, Pristupljeno: 10. ožujak 2023.

²⁰⁵ Radičević (2009), str. 149.

²⁰⁶ Hrvatski Sabor (2021), Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, Narodne novine, br. 123/17., https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html, Pristupljeno: 11. ožujak 2023.

²⁰⁷ Hrvatski Sabor (2017), Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske.

²⁰⁸ Lubecki (2021), str. 134.

Banovini u kojem se vojska iskazala kao ključni faktor u prvim danima katastrofe. Također, ne smijemo zaboraviti niti svakodnevne zadaće vojske koje se odnose na pomoć civilnim institucijama poput medicinskog prevoženja, borbi protiv požara i dr.²⁰⁹

Upravo je ovakvo usmjerenje u kombinaciji s financijskim poteškoćama stvorilo mogućnost smanjivanja veličine vojske i oružanih sustava koji mogu doseći nedostatnu razinu posjedovanja strateških vojnih sposobnosti što utječe na otežanu mogućnost ispunjavanja prve misije koja se odnosi na obranu nacionalnog teritorija. Vojska, koja je sastavljena od nekoliko bojni ili brigada, bez strateških sposobnosti djelovanja na otvorenom moru i podmorju, borbi za prevlast u zračnom prostoru, protuzračnoj obrani i protuoklopnoj borbi na velikim daljinama i dr. gubi ulogu strateškog sredstva nacionalne politike.²¹⁰ Upravo je ovakvo stanje dovelo do pitanja na čemu Hrvatska temelji svoju strategiju odvratanja te kako bi ista ustvari trebala izgledati.

8.9. Strategija odvratanja

Kako je ranije spomenuto, Hrvatska je definirala ulazak u NATO strateškim ciljem te je na temelju toga razvijala oružane snage za provođenje operacija potpore miru što je rezultiralo napuštanjem koncepta obrane teritorija te suspendiranja opće vojne obveze koji se preinačio u oblik regrutiranja za profesionalni sastav.²¹¹ Ovakav potez označio je potrebu za drugačijim definiranjem strategije odvratanja kao temeljne odgovornosti oružanih snaga. Temeljem toga, nova strategija odvratanja oslanjala se na funkciju kolektivne obrane NATO-a koja je deklarirana kao temeljna svrha Saveza²¹², a ostvarivala se sudjelovanjem u mirovnim akcijama i združenim vježbama.²¹³ Hrvatska se oslanjala na ovakvu strategiju odvratanja zbog činjenice da je mogućnost velikog vojnog sukoba bila vrlo niska. Time bi funkcionalnost kolektivne obrane funkcionirala u slučaju izdvojenog napada neke od država u njenom okruženju jer susjedne države koje nisu članice Saveza posjeduju skromne vojne potencijale. Međutim, postojala je svjesnost da se u slučaju velike vojne prijetnje, operacije vode na strategijskoj razini čime Hrvatska postaje tek jedan „mali“ komad teritorija u području operacija kojeg treba braniti.²¹⁴ Iako se u *Strategiji nacionalne sigurnosti* iz 2002. godine jasno naglašava da sustav

²⁰⁹ Vlada Republike Hrvatske (2018), *Strateški pregled obrane 2018.*

²¹⁰ Radičević (2009), str. 148.

²¹¹ Radičević, Tomo (2009), *Hrvatsko djelovanje u NATO-u – strateški sigurnosni aspekti, Sigurnost i obrana RH u euroatlantskom kontekstu*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, <https://www.pilar.hr/2009/10/objavljen-zbornik-sigurnost-i-obrana-rh-u-euroatlantskom-kontekstu/>, Pristupljeno: 28. veljače 2023. str. 146.

²¹² Radičević (2009), str. 136.

²¹³ Hrvatski sabor (2002), *Strategija obrane 2002.*

²¹⁴ Radičević (2009), str. 150.

kolektivne sigurnosti NATO-a ne zamjenjuje nacionalne obrambene snage u zaštiti interesa, nego ga isključivo identificira kao sredstvo povećanja iste, svjedoci smo da se smjernice iz *Strategije* Hrvatska nije pridržavala.²¹⁵

Hrvatska bi se trebala ogledati na primjeru Litve u pogledu jačanja strategije odvrćanja. Litva je poput Hrvatske članica NATO-a koja se oslanjala na profesionalnu vojsku. Međutim, ista od 2014. godine provodi transformaciju vojne doktrine i modernizaciju vojske za potrebe sveobuhvatne obrane kako strategija odvrćanja ne bi ovisila samo o sigurnosnim garancijama NATO-a nego bi se oslanjala i na nacionalnim obrambenim sposobnostima.

²¹⁵ Domjančić (2009), str. 56.

9. PRIJEDLOG ZA POBOLJŠANJE VOJNE KOMPONENTE SVEOBUHVAATNE OBRANE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Analizirajući koncept sveobuhvatne obrane u Hrvatskoj uočena je postepena degradacija koja je u konačnici rezultirala zanemarivanjem iste. U sljedećim točkama navesti ću prijedloge u kojem smjeru bi se trebala kretati revitalizacija vojne komponente sveobuhvatne obrane, tj. što bi trebalo promijeniti i poboljšati kako bi potonja postigla zadovoljavajuću razinu sposobnosti s obzirom na promijenjenu sigurnosnu situaciju. To je u skladu i sa NATO-vom doktrinom koja stavlja kolektivnu obranu u prvi plan, a ista se dostiže visinom obrambene sposobnosti svake pojedine članice. Prijedloge koje ću iznijeti rezultat su objedinjavanja ideja stručnih autora kako hrvatskih tako i stranih, strateških dokumenata, te sigurnosno-obrambenih strategija drugih država (Finska i Litva) koje sam iščitavao prilikom pisanja ovog rada.

1. *Definirana strategija koncepta sveobuhvatne obrane u strateškim dokumentima ili rezolucijama.*

U *Strategiji nacionalne sigurnosti iz 2017.* godine jasno se spominje koncept sveobuhvatne obrane koji bi trebao biti temelj za koordinirano djelovanje svih državnih tijela te uključivanje građana u oblikovanje sigurnosne politike.²¹⁶ Međutim, nakon *Strategije* nije objavljen niti jedan drugi dokument ili rezolucija koji bi razradili principe djelovanja na strategijskoj, operativnoj i taktičkoj razini. *Strategija obrane iz 2002.* godine spominje izgradnju sveobuhvatnog obrambenog sustava ali možemo reći da ista nije aktualna s obzirom da je objavljena prije više od dvadeset godina kada su sigurnosne ugroze bile drugačijeg karaktera.²¹⁷ Primjer kvalitetnog pristupa možemo pronaći na primjeru finske vlade koja je u rezoluciji *Sigurnosna strategija za društvo* navela opće principe koncepta sveobuhvatne obrane te definirala odgovornosti svakog pojedinog aktera (vladine institucije, privatni sektor, građani...)²¹⁸ Dokument ovakvog sadržaja imao bi veliki značaj za OS RH jer bi se mogle jasnije odrediti zadaće i uloge civilnih institucija i svakog građanina čime bi se postavio jasniji okvir za uključivanje oružanih snaga prilikom nevojnih tipova ugroze. Samim time moglo bi se racionalizirati dosadašnje oslanjanje na resurse i ljudske potencijale oružanih snaga.

²¹⁶ Hrvatski Sabor (2017), *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske*.

²¹⁷ Hrvatski Sabor (2002), *Strategija obrane 2002*.

²¹⁸ Government Resolution (The Security Committee) (2017), *Security strategy for society*, str. 5.

2. Kvalitetnije i racionalnije planiranje prihoda za razvoj OS RH.

Od krucijalne je važnosti izglasavanje novog *Dugoročnog plana razvoja OS RH* koji za razliku od prethodnog ne bi trebao biti zastarjeli dokument u trenutku njegova donošenja. Također, prema najavi ministra obrane Maria Banožića, novi DPR bi trebao dobiti na kvaliteti zbog jasnih nositelja, izvora financiranja i dinamici kako bi se izbjegla situacija kao što je bila u zadnjih dvadeset godina da pravci modernizacije ne slijede zacrtani plan i ulaganja što znatno utječe na spremnost obrambenog sustava.²¹⁹

3. Jačanje svijesti o potrebi sudjelovanja u obrani.

Ljudski potencijal najvažniji je element svake države. Na temelju toga počiva i koncept sveobuhvatne obrane jer je bez istog, koncept samo mrtvo slovo na papiru neovisno o resursima koje posjedujete. Hrvatska će morati uložiti znatne napore kako bi se približila razini koju imaju Finske i Litva kada govorimo o svijesti građana za obranu zemlje.²²⁰ Naravno, moramo biti objektivni i naglasiti da je na takvu svijest u spomenutim državama uvelike utjecala susjedna Rusija. Hrvatska za razliku od njih nema neposrednu vojnu silu za prijetnju, ali rat između Rusije i Ukrajine te nestabilno okruženje na jugoistoku zbog neriješenih teritorijalnih sporova itekako utječe na našu sigurnost.²²¹ Upravo jedan od najvećih izazova u *Nacionalnoj razvojnoj strategiji do 2030.* godine, biti jačanje svijesti o sigurnosnoj kulturi i sudjelovanju u obrani.²²² Hrvatska poznaje model razvijanja sigurnosne kulture jer je bila sastavnicom bivše SFRJ. Danas bi se takav model trebao modernizirati i prilagoditi za suvremene standarde. Pitanje je samo u kojem obliku, tj. bi li bilo poželjno da se isti izučava u nekim od predmeta tijekom osnovnoškolskog ili srednjoškolskog obrazovanja, a nastavak da se provodi tijekom služenja vojnog, civilnog ili nekog možda hibridnog modela koji bi objedinio vojno civilno područje. Naravno, najveća prepreka biti će kako približiti i objasniti takav model javnosti, pogotovo za onaj dio javnosti koji će smatrati da je takvo obrazovanje neka vrsta militarizacije društva, tj. da ima negativnu funkciju i konotaciju.

²¹⁹ Knežević, Lidija (2022), Banožić u Saboru: planovi u 2022. godini, *Obris (Obrana i sigurnost)*, <https://obris.org/hrvatska/banozic-u-saboru-planovi-u-2022-godini/>, Pristupljeno: 13. ožujak 2023.

²²⁰ Szymanski, str. 25.

²²¹ Hrvatski Sabor (2017), *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske*.

²²² Hrvatski Sabor (2021), *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine*, *Narodne novine*, br. 123/17., https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html, Pristupljeno: 11. ožujak 2023.

4. *Obvezni ili dragovoljni vojni/civilni rok?*

Hrvatska vojska sastoji se od profesionalne, pričuvne i ročne vojske. S obzirom da u vojni sustav ulazi sve manje ročnika, OS RH se suočava sa manjkom ljudi. Za privremenu mjeru privlačenja ljudi na služenju dobrovoljnog vojnog roka odabrao se model povećanja naknade tijekom služenja. Međutim, to je samo preventivna mjera, a upravo je prethodni prijedlog o jačanju svijesti o sigurnosti i obrani dugoročan model koji bi mogao privući više mladih u sustav.²²³ Stoga se ponovno razmišlja o uvođenju obveznog vojnog roka jer s obzirom na sigurnosnu situaciju, mala profesionalna vojska s nedovoljnom potpunom ročnika ne zadovoljava obrambene potrebe.²²⁴ Naravno, postavlja se pitanje mogućnosti financiranja ovakvog poduhvata te na koji način i u kolikom trajanju bi vojno osposobljavanje bilo dovoljno da se zadovolje suvremeni kriteriji. Glavno pitanje obuke vezan je za širinu sposobnosti koje bi ročnici trebali usvojiti, tj. treba li se samo usredotočiti na vojni dio ili bi trebalo i uključiti i obučavanje za nevojne ugroze poput prirodnih katastrofa, nepogoda i dr.²²⁵

5. *Jačanje sustava upravljanja u kriznim i izvanrednim situacijama.*

Funkcionalan sustav upravljanja u kriznim i izvanrednim situacijama temelj je uspješnosti koncepta sveobuhvatne obrane. Upravo se na primjeru potresa na Banovini uvidjela potreba za stvaranjem upravljačkog okvira koji nije stvoren na ad hoc principu. Hrvatska treba stvoriti novi sustav ili sustavu domovinske sigurnosti dati veće ovlasti kako bi uspješno proveo koordinirano planiranje, reagiranje i upravljanje u izvanrednim i kriznim situacijama.²²⁶

6. *Jačanje pričuvne komponente OS RH.*

Nastavak povećanja pričuvne komponente i provođenja obuke trebala bi biti jedan od prioriteta izgradnje OS RH, jer je uočeno da mala profesionalna vojska s malim brojem ročnika ne zadovoljava potrebe s obzirom na sigurnosnu situaciju.²²⁷ Ustrojem funkcionalne pričuvne komponente utjecalo bi se na rasterećenje profesionalnog sastava za zadaće pružanja pomoći civilnim institucijama čime bi se isti mogao usredotočiti na borbenu obuku. Nadalje, sukladno aktualnom *DPR-u*, potreba narastanja snaga pričuvne komponente na 20 000 pripadnika sastoji

²²³ Žabec, Krešimir (2023), Sve manje ročnika, Banožić ih mami: Diže plaće 80 posto, otkrivamo kolike će biti nove naknade, Jutarnji list, 09. veljače, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sve-manje-rocnika-banozic-ih-mami-dize-place-80-posto-otkrivamo-kolike-ce-bit-nove-naknade-15304036>, Pristupljeno: 14. ožujak 2023.

²²⁴ Ivanković (2021).

²²⁵ B., V. (2016), Predsjednica za vojni rok do 3 mjeseca, za kojeg bi se davala i plaća, Dnevnik. Hr, 26. veljače, <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/obvezni-vojni-rok-predsjednica-kolinda-grabar-kitarovic-smatra-da-ga-treba-modernije-koncipirati---427923.html>, Pristupljeno: 14. ožujak 2023.

²²⁶ Barić (2020).

²²⁷ Ivanković (2021).

se u stvaranju sposobnosti za inicijalni odgovor na eventualnu oružanu agresiju koja će omogućiti prihvat savezničkih snaga za obranu nacionalnog teritorija.²²⁸ Zbog toga je od velike važnosti razvijati sigurnosnu kulturu te vojni rok učiniti atraktivnim za mlade ljude kako bi se stvorili preduvjeti za popunu pričuve.

²²⁸ Hrvatski sabor (2014) Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske 2015. – 2024., str. 14.

10. ZAKLJUČAK

Na dugoročnu prosudbu sigurnosnog okruženja uvijek treba gledati sa dozom opreza zbog povijesnog iskustva pogoršanja međunarodnih odnosa i samim time promjenjive sigurnosne situacije do te mjere da mogućnost uporabe oružanih postane realna opcija. Samim time svaka sigurnosno obrambena politika mora uzeti u obzir mogućnost takve opcije te se za istu i pravovremeno pripremiti.²²⁹ Iako je Hrvatska koristila prednosti koncepta sveobuhvatne obrane tijekom Domovinskog rata, isti je odbacila kao relikv prošlo sistema. Slijedeći put ostalih tranzicijskih država okrenula se prema euroatlantskim integracijama za ostvarivanje sigurnosno obrambenih ciljeva, od kojih je članstvo u NATO označeno kao prioritet.²³⁰ Dilema izgradnje novog obrambenog sustava sastojala se u tome kako istovremeno zadovoljiti nacionalne obrambene potrebe te iste uskladiti za zahtjevima Saveza. Kako bi uspjela ostvariti zacrtane ciljeve, Hrvatska je krenula sa izgradnjom koncepta sveobuhvatnog djelovanja OS RH kao nositelja funkcije obrane koji će imati sposobnosti djelovanja na tri područja: nacionalna obrana, sudjelovanje u međunarodnim operacijama te potpora civilnim strukturama u slučaju prirodnih i drugih nesreća.²³¹ Međutim, zbog financijskih poteškoća, tadašnje sigurnosne situacije i definiranja integracije u NATO svojim glavnim ciljem, okrenula se stvaranju mobilnih snaga za sudjelovanje u međunarodnim operacijama stavljajući u drugi plan izgradnju sposobnosti za obranu nacionalnog teritorija.

Ruska aneksija Krima iz 2014. godine, označila je promjenu sigurnosno obrambene koncepcije europskih država i NATO-a u kojem su skandinavske zemlje započele sa revitalizacijom koncepta sveobuhvatne obrane dok su baltičke države započele sa implementacijom iste bazirane na njihovim iskustvima.²³² Temeljem toga, prioritet zadaća oružanih snaga europskih država odmaknuo se od provođenja mirovnih operacija u svijetu prema obrani nacionalnog teritorija od hibridnih prijetnji ali i mogućeg konvencionalnog sukoba. Unatoč tome što je uočila promjene u sigurnosnom okruženju, Hrvatska je tek 2017. godine, u *Strategiji nacionalne sigurnosti* označila sveobuhvatnu obranu kao sredstvo oblikovanja i provođenja sigurnosnih politika.²³³ Međutim, sustavna degradacija nakon Domovinskog rata uzrokovala je situaciju u kojoj je izgradnja sveobuhvatne obrane tek u

²²⁹ Ministarstvo obrane (2002), *Strategija obrane Republike Hrvatske*, Zagreb, <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//133.%20-%201.pdf>, Pristupljeno: 12. veljača 2023.

²³⁰ Domjančić (2009), str. 58.-67.

²³¹ Tatalović i Cvrtila (2003), str. 108.

²³² Barić (2022),

²³³ Hrvatski Sabor (2017), *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske*.

povojima. Navedeni prijedlozi u ovome radu za poboljšanje vojne komponente sveobuhvatne obrane ujedno su i pokazatelj ogromne količine vremena, sredstva, strategije i ljudskih potencijala koje Hrvatska mora uložiti kako bi izgradila funkcionalan sustav obrane koji će moći odgovoriti na novo postavljene sigurnosne zahtjeve.

Promjena sigurnosno obrambenih politika europskih država i NATO-a, u kojem se važnost daje konceptu sveobuhvatne obrane kako bi se ojačala nacionalna obrana sa ciljem podupiranja strategije kolektivne obrane i odvratanja, te definiranje OS RH kao temeljnog nositelja funkcije obrane, daju potvrđan odgovor na postavljenu hipotezu da priprema OS RH za sveobuhvatan koncept obrane predstavlja temelj za ostvarivanje nacionalnog interesa „*Sigurnost stanovništva, teritorijalni integritet i suverenitet RH*“ prema „Strategiji nacionalne sigurnosti iz 2017. godine“. Time bi priprema OS RH za sveobuhvatan koncept obrane pratila smjer razvoja oružanih snaga u Europi ali i svijetu, gdje su najveći izazovi prepoznati u sposobnosti brze mobilizacije, vođenja konvencionalnog i nekonvencionalnog sukoba, integracija vojnih i nevojnih elemenata moći, tehnološke nadmoći te uvođenja obveznog vojnog roka ili kombiniranja profesionalne vojske sa širokim uključivanjem civilnog stanovništva u poslove obrane.²³⁴ Uočeno je da su vrlo visoku razinu navedenih sposobnosti dosegnule upravo države sa najrazvijenijim sustavom sveobuhvatne obrane poput Finske, Švedske i Švicarske. Zajednički predznak spomenutih država je ostvarenje prvog preduvjeta za dostizanje spomenutih sposobnosti koji se očituje u razvijenoj sigurnosnoj i obrambenoj kulturi cjelokupnog društva.²³⁵

²³⁴ Berzina, Ieva, (2019), str. 84.

²³⁵ Ista, str. 72.-74.

11. LITERATURA

1. Berzina, Ieva (2020), From 'total' to 'comprehensive' national defence: the development of the concept in Europe, *Journal on Baltic Security*.
2. Berzina, Ieva (2019), Total defence as a comprehensive approach to national security, *Deterring Russia in Europe: defence strategies for neighbouring States*, Routledge, London.
3. Branders Minha i Valtonen, Vesa (2020), Tracing the Finnish Comprehensive Security Model, *Nordic Societal Security*, Routledge, Copenhagen.
4. Domjančić, Stjepan (2009), Sigurnost i obrana Republike Hrvatske u euroatlantskom kontekstu, *Strateška razvojna vizija obrambenog sustava: konceptualizacija u hrvatskim uvjetima*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.
5. Edmunds, Timothy i Malešić, Marijan (2005), Introduction: the Challenge of Defence Transformation in Europe, *Defence transformation in Europe: evolving military roles*, IOS, Amsterdam - Berlin - Oxford - Tokyo – Washington.
6. Geddings, Larry (2018), European Deterrence for European Assurance: The United States and Russian Adventurism in the Crimea, School of Advanced Military Studies, Fort Leavenworth, KS.
7. Gotkowska, Justyna (2021), Sweden's Security: The long way towards total defence, Center for Eastern Studies, Warsaw.
8. Gustafsson, Jakob (2021), Lithuania's Military Capability 2020, Swedish Defence Research Agency, Stockholm.
9. Janeliunas, Tomas, (2019) The deterrence strategy of Lithuanian search of the right combination, *Deterring Russia in Europe: defence strategies for neighbouring States*, Routledge, London.
10. Larsson, Sebastian (2020), Swedish total defence and the emergence of societal security, *Nordic Societal Security*, Routledge, str. 46.-47.
11. Lichtenstein, Wendy (2002), Conventional military deterrence – it's rise to dominance and it's future, U.S Army War College, Pennsylvania.
12. Logothetti, Rudolf (2005), Austria's Security and Defence Policy within the framework of ESDP, Vienna.
13. Lubecki, Jacek i Peterson, James (2021), Defending Eastern Europe, The defense policies of new NATO and EU member states, Manchester University Press, Manchester.

14. Marijan, Davor (2021), Konceptcija općenarodne obrane i društvene samozaštite - militarizam samoupravnoga socijalizma, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 53, No. 3, Hrvatski institut za povijest, Zagreb.
15. Matika, Dario i Ogorec, Marinko (2006), Doktrinarna i terminološka transformacija sustava civilne obrane, *Civilna obrana u Domovinskom ratu*, Defimi, Zagreb.
16. Mikac, Robert (2019), Ojačavanje sustava civilne zaštite, *Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske u 21. stoljeću*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.
17. Morgan, Patrick (2021) Deterrence by denial from the Cold War to the 21st Century, *Deterrence by denial: theory and practice*, Cambria Press.
18. Penttila, Risto (1991), Finland's search for security through defence, 1944-89., Palgrave Macmillan, New York.
19. Pyykonen, Juha i Forss, Stefan (2019), Deterrence in the Nordic-Baltic region: the role of the Nordic countries together with the U.S. Army, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle.
20. Repinc, Dragutin (2019), Razvoj i održavanje snažne i aktivne obrane, *Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske u 21. stoljeću*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, str. 95.
21. Republika Hrvatska, Ministarstvo obrane (2002), Strategija obrane Republike Hrvatske, Zagreb.
22. Rickli, Jean-Marc (2008), European small states' military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies, *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 21, Num. 3, University of Oxford.
23. Rostoks, Tom (2019), The evolution of deterrence from the Cold War to hybrid war, *Deterring russia in europe: Defence strategies for neighbouring states*, Routledge.
24. Saxi Lunde i dr. (2020), Baltics, Left of Bang: Nordic Total Defense and Implications for the Baltic Sea Region , INSS, NDU Press.
25. Stein, George (2007), Total defense: A comparative overview of the security policies of Switzerland and Austria, *Defense Analysis*, Routledge,
26. Szymanski, Piotr (2020), New ideas for total defence: Comprehensive security in Finland and Estonia, Centre for Eastern Studies, Warsaw, 2020.
27. Špegelj, Martin (2001), Sjećanje vojnika, Znanje, Zagreb.
28. Tardy, Thierry (2022), NATO's New Strategic Concept, NATO Defense College – Rome, NDC Research Paper, No.25.
29. Tatalović, Siniša (1994), Strategija obrane i rat u Hrvatskoj, *Politička misao: časopis za politologiju*, Zagreb, Vol. 31 No. 1.

30. Toth, Ivan (2001), *Civilna zaštita u domovinskom ratu*, Defimi, Zagreb.
31. Vlada Republike Hrvatske, *Strateški pregled obrane* (2018), Narodne novine, Zagreb.
32. Zdanavičius, Liudas i Statkus, Nortautas (2020), *Strengthening Resilience of Lithuania in an Era of Great Power Competition: The Case for Total Defence*, *Journal on Baltic Security*, 2020; 6(2).

INTERNET IZVORI

1. Barić, Robert (2020), *Hrvatski paradoks: improvizacija umjesto organiziranog sustava*, *Politička misao*, <https://politickamisao.com/hrvatski-paradoks-improvizacija-umjesto-organiziranog-sustava/>, Pristupljeno: 12.02.2023.
2. Barić, Robert i dr. (2016), *Hybrid Warfare – Cases of Croatia and Ukraine*. *Vojenské rozhledy - Czech Military Review*, <https://www.vojenskerozhledy.cz/en/kategorie/hybridni-valka-pripad-chorvatska-a-ukraji>, Pristupljeno: 09. lipnja 2023., str. 100.
3. Barić, Robert (2004), *Transformacija NATO-a i hrvatska obrambena reforma*, *Polemos : časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, Vol. VII No. 13-14, <https://hrcak.srce.hr/2531>, Pristupljeno: 16.02.2023.
4. Bergman, Max i dr. (2022), *Transforming European Defense*, CSIS, <https://www.csis.org/analysis/transforming-european-defense>, Pristupljeno: 05.12.2022.
5. Bundesministerium Inneres (2023), *Civil protection in Austria* (2022), https://www.bmi.gv.at/204_english/start.aspx, Pristupljeno: 23. studeni 2022.
6. CEPA (The Center for European Policy Analysis) (2020), *Lithuanian Total Defense*, <https://cepa.org/article/lithuanian-total-defense/>, Pristupljeno: 04.01.2022.
7. *Defence protects civilian population*, (2022), <https://intermin.fi/en/rescue-services/preparedness/civil-defence>, Pristupljeno na: 25.11.2022.
8. *Državni arhiv u Rijeci* (2023), *Narodna zaštita općine Rijeka*, <http://narodnazastita.riarhiv.hr/>, Pristupljeno: 22.02.2023.
9. Dulić, Tomislav i Kostić, Roland (2010), *Yugoslavs in Arms: Guerrilla Tradition, Total Defence and the Ethnic Security Dilemma*, *Europe-Asia Studies*, Routledge, Vol. 62, No. 7, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09668136.2010.497015>, Pristupljeno: 16.02.2023.

10. Europska Unija (2022), Povijest Europske unije 1990. – 1999., https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1990-99_hr, Pristupljeno: 24. studeni 2022.
11. Finnish Government (2022), Government report on changes in the security environment, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164002/VN_2022_20.pdf?sequence=4&isAllowed=y, Pristupljeno: 02.01.2023.
12. Government's Defence Report (Publications of the Finnish Government) (2021), https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163407/VN_2021_80.pdf?sequence=4&isAllowed=y, Pristupljeno: 29.12.2022.
13. Government Resolution (The Security Committee) (2017), Security strategy for society, https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/04/YTS_2017_english.pdf, Pristupljeno: 02.01.2023., str. 11.
14. Haitas, Daniel (2022), Norwich University News Edition: Voices on Peace and War Finland and Ukraine: Comparisons from the past and present, Journal of Peace and War Studies, Norwich University, <https://www.norwich.edu/news/voices-from-the-hill/peace-and-war/3957-finland-and-ukraine-comparisons-from-the-past-and-present>, Pristupljeno: 02.02.2023.
15. Horncastle, James (2011), A House of Cards: The Yugoslav Concept of Total National Defense and its Critical Weakness, Macedonian Historical Review, [http://periodica.fzf.ukim.edu.mk/mhr/MHR2\(2011\)/MHR02.18%20Horncastle,%20J.%20-%20A%20House%20of%20Cards.%20The%20Yugoslav%20Concept%20of%20Total%20National%20Defence%20and%20its%20Critical%20Weakness.pdf](http://periodica.fzf.ukim.edu.mk/mhr/MHR2(2011)/MHR02.18%20Horncastle,%20J.%20-%20A%20House%20of%20Cards.%20The%20Yugoslav%20Concept%20of%20Total%20National%20Defence%20and%20its%20Critical%20Weakness.pdf), Pristupljeno: 14.02.2023.
16. Horncastle, James (2015), Croatia's bitter harvest: Total National Defence's role in the Croatian War of Independence, Small Wars & Insurgencies, Vol. 26., New York University, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09592318.2015.1072320?journalCode=fswi20>, Pristupljeno: 13.02.2023.
17. Hrvatski sabor (2014) Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske 2015. – 2024., https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije%20-%20OGP/obrana/dpr_osrh_2015-24_25112014.pdf, Pristupljeno: 08.03.2023.

18. Hrvatski Sabor (2021) Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, Narodne novine«, br. 123/17., https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html, Pristupljeno: 11. ožujak 2023.
19. Hrvatski sabor (2002), Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske (2002), Zagreb, Narodne novine, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_32_692.html, Pristupljeno: 13.02.2023.
20. Hrvatski Sabor (2017), Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske 2017., Narodne novine, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_73_1772.html, Pristupljeno: 13.02.2023.
21. Hrvatski sabor (2002), Strategija obrane Republike Hrvatske (2002), Narodne Novine, Zagreb, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_33_708.html, Pristupljeno: 13.02.2023.
22. Hrvatski Sabor (2023), 15. ožujka – Dan osnivanja Narodne zaštite u Republici Hrvatskoj, <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/vazni-datumi/15-ozujka-dan-osnivanja-narodne-zastite-u-republici>, Pristupljeno: 22.02.2023.
23. Ivanković, Davor (2021), Banožić najavio povratak vojnog roka: Mala profesionalna vojska i dragovoljni ročnici nisu dovoljni, Večernji list, 26. svibnja, <https://www.vecernji.hr/vijesti/banozic-najavio-povratak-vojnog-roka-mala-profesionalna-vojska-i-dragovoljni-rocnici-nisu-dovoljni-1495587>, Pristupljeno: 10. ožujka. 2023.
24. Jantol, Tomislav (1983), Sistem ONO i sigurnost SFRJ, Politička misao: časopis za politologiju, Vol. XX, No.4, FPZG, Zagreb, <https://hrcak.srce.hr/114230>, Pristupljeno: 14.02.2023.
25. Karnjuš, Igor (2018), Obrambeni proračun kao čimbenik razvoja sposobnosti Oružanih snaga Republike Hrvatske, Strategos, Vol. 2 No. 1, <https://hrcak.srce.hr/203530>, Pristupljeno. 08.03.2023.
26. Knežević, Lidija (2017) Počela izrada novih strateških dokumenata, Obris (Obrana i sigurnost), <https://obris.org/hrvatska/pocela-izrada-novih-strateskih-dokumenata/>, Pristupljeno: 08.03.2023.
27. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2023), Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=26425>, Pristupljeno: 21.02.2023.
28. Mazzar, Michael (2018), Understanding Deterrence, RAND Corporation, 2018., https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE200/PE295/RAND_PE295.pdf, Pristupljeno:18.10.2022.

29. McLay, Sean (2016), Deterring Russia's Revanchist Ambitions in the Baltic Republics, Air War College, Alabama, <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1037181.pdf>, Pristupljeno: 06.01.2023.
30. Miniotaite, Gražina (2004), Civilian Resistance in the Security and Defense System of Lithuania: History and Prospects, Lithuanian Annual Strategic Review, Volume 2, Issue 1 (2004), <https://journals.lka.lt/journal/lasr/article/213/info>, Pristupljeno: 05.01.2023.
31. Ministarstvo obrane (2002), Strategija obrane Republike Hrvatske, Zagreb, <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//133.%20-%201.pdf>, Pristupljeno: 12. veljače 2023.
32. Minister of National Defence of the Republic of Lithuania (2016), The Military Strategy of the Republic of Lithuania, <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2018/04/Military-Strategy-Lithuania-2016.pdf>, Pristupljeno: 08.01.2023.
33. Monaghan, Sean (2022), *Resetting NATO's Defense and Deterrence*, 2022., Pristupljeno: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/220628_Monaghan_ResettingNATO_DefenseDeterrence.pdf?j73cwwXqZmuKo5VBYY.xPMp3Z7X2y7Yx, 26.09.2022.
34. MORH (Ministarstvo obrane Republike Hrvatske) (2019), Zadaća pričuvene komponente Hrvatske vojske, <https://www.morh.hr/zadaca-pricuvne-komponente-hrvatske-vojske/>, Pristupljeno: 09.03.2022.
35. MORH (Ministarstvo obrane Republike Hrvatske) (2021), Angažman Hrvatske vojske na Banovini posljednjih godinu dana, <https://www.morh.hr/angazman-hrvatske-vojske-na-banovini-posljednjih-godinu-dana/>, Pristupljeno: 11.03.2023.
36. NATO (North Atlantic Treaty Organization) (2022), NATO 2022, Strategic Concept, Madrid, <https://www.nato.int/strategic-concept/>, Pristupljeno: 05.12.2022.
37. NATO (North Atlantic Treaty Organization) (2022), Relations with Finland, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm, Pristupljeno: 27.12.2022.
38. NATO (North Atlantic Treaty Organization) (2022), NATO's purpose after Cold war. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/reportch1.pdf>, Pristupljeno: 27.11.2022.
39. NATO Parliamentary Assembly (2022), Ratification of Finland and Sweden's accession to NATO, <https://www.nato-pa.int/content/finland-sweden-accession>, Pristupljeno: 02.01.2023.

40. Opačak, Marijan (2022), Kakva je zapravo spremnost i opremljenost Hrvatske vojske?, N1 03. siječnja, <https://n1info.hr/vijesti/morh-opremljenost-vojske/>, Pristupljeno: 09. ožujak 2023.
41. Pietz, Tobias i Remillard, Marc, Reforma i konverzija obrane u Albaniji, Makedoniji i Hrvatskoj, DCAF, Geneva, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/brief34_hr.pdf, Pristupljeno: 21. veljače, 2023.
42. Radičević, Tomo (2009), Hrvatsko djelovanje u NATO-u – strateški sigurnosni aspekti, *Sigurnost i obrana RH u euroatlantskom kontekstu*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, <https://www.pilar.hr/2009/10/objavljen-zbornik-sigurnost-i-obrana-rh-u-euroatlantskom-kontekstu/>, Pristupljeno: 28.02.2023. str. 146.
43. Republic of Lithuania (1996), Law on the basics of national security, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.39790?jfwid=bkaxm699>, Pristupljeno: 24.03.2023.
44. Republic of Lithuania (2017), National Security Strategy, <https://www.newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2019/07/2017-nacsaugstrategijaen.pdf>, Pristupljeno: 08.01.2023.
45. Sliwa, Zdzislaw i dr. (2021), Toward Comprehensive Defense: The Case of the Baltic States since 2014, *Safety & Defense*, Vol. 7(3), <https://sd-magazine.eu/index.php/sd/article/view/169>, Pristupljeno: 05.01.2023.
46. Tatalović, Siniša i Cvrtila, Vlatko (2003), *Izazovi profesionalizacije Hrvatske vojske, Međunarodne studije, Vol. III No. 3*, <https://hrcak.srce.hr/clanak/415353>, Pristupljeno: 12.02.2023.
47. The Finish Army (2022), Finnish Army in 2020 - Readiness Sustained at Every Moment, <https://maavoimat.fi/en/finnish-army-in-2020>, Pristupljeno: 29.12.2022.
48. Vlada RH, (2020), Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, <https://hrvatska2030.hr/wp-content/uploads/2021/02/Nacionalna-razvojna-strategija-RH-do-2030.-godine.pdf>, Pristupljeno: 12.02.2023.
49. Vlada Republike Hrvatske 2018, Strateški pregled obrane, Narodne novine, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_05_43_830.html, Pristupljeno: 09. ožujka, 2023.
50. Zabrodskiy, Mykhaylo (2022), Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022, Royal United Services Institute (RUSI), London, <https://rusi.org/explore-our-research/publications/special->

[resources/preliminary-lessons-conventional-warfighting-russias-invasion-ukraine-february-july-2022](#), Pristupljeno: 06. prosinac 2022., str. 1.

51. Žabec, Krešimir (2023), Sve manje ročnika, Banožić ih mami: Diže plaće 80 posto, otkrivamo kolike će biti nove naknade, Večernji list, 09. veljače, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sve-manje-rocnika-banozic-ih-mami-dize-place-80-posto-otkrivamo-kolike-ce-bit-nove-naknade-15304036>, Pristupljeno: 10. ožujka 2023.
52. Živić, Dražen (2016), Mirna reintegracija hrvatskog Podunavlja, 1996. – 2016., [Političke analize](#) Vol. 7, No. 25, <https://hrcak.srce.hr/file/235715>, Pristupljeno: 1. travnja 2023.

12. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Problem istraživanja je zanemarivanje i degradacija sveobuhvatnog koncepta obrane u RH nakon postizanja njene neovisnosti te potreba za ponovnom uspostavom iste s obzirom na novi strateški koncept NATO-a u kojemu je Ruska Federacija označena kao glavna sigurnosna prijetnja koja ima sposobnosti provođenja konvencionalnih, hibridnih, i nuklearnih napada. Predmet istraživanja biti će potreba za uspostavom i primjenom sveobuhvatnog koncepta obrane u RH sa posebnim osvrtom na OSRH kao temeljnog nositelja funkcije obrane. Cilj istraživanja je utvrditi razloge degradacije OSRH za uspješno provođenje zadaća u okviru sveobuhvatnog koncepta obrane te dati prijedlog revitalizacije na temelju prijašnjih iskustva Hrvatske i analizom studije slučaja Finske i Litve. Hipoteza ovog istraživanja je da priprema OSRH za sveobuhvatan koncept obrane predstavlja temelj za ostvarivanje nacionalnog interesa „*Sigurnost stanovništva, teritorijalni integritet i suverenitet RH*“ navedenog u *Strategiji nacionalne sigurnosti* iz 2017. godine.

Ključne riječi: Koncept sveobuhvatne obrane, totalna obrana, OS RH.